

The Project Gutenberg eBook of Kuolema ja kuolematon, by Arthur Schopenhauer

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kuolema ja kuolematon

Author: Arthur Schopenhauer

Translator: Eino Kalima

Release date: August 6, 2016 [EBook #52735]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUOLEMA JA KUOLEMATON ***

Produced by Juha Kiuru and Tapio Riikonen

KUOLEMA JA KUOLEMATON

(Über den Tod und sein Verhältnis zur
Unzerstörbarkeit unsers Wesens an sich)

Kirj.

ARTHUR SCHOPENHAUER

Suomentanut ja johdannolla varustanut Eino Kaila

Hämeenlinnassa, Arvi A. Karisto Oy, 1919.

Esipuhe.

Pessimismin suuri filosofi, *Arthur Schopenhauer* — hän, joka Hegelin teesiä "Kaikki todellinen on järjellistä" vastaan asetti antiteesinsä: "Maailma on jotakin, jonka ei pitäisi olla olemassa" — esitellään tällä pikku käänöksellä ensi kertaa suomeksi. Tämä tutkielma kuuluu jälkeinpäin toisessa painoksessa ilmestyneenä erillisenä lisäyksenä filosofin suureen *Die Welt als Wille und Vorstellung*-teokseen (toisen nidoksen 41. luku, varsinaiselta nimeltään "Kuolema ja tosiolemuksemme häviämättömyys") ja edustaa hyvin tekijänsä omituista maailmankatsomusta.

Siitä käy ilmi hänen tekemänsä jyrkkä ero niiden metafysiillisten maailmantekijäin välillä, joita hän nimittää "tahdoksi" ja "intellektiksi" eli "ymmärrykseksi" ja jotka hänen kielenkäytössään merkitsevät varsin toista kuin mitä ne jokapäiväisessä kokemuksessa tarkoittavat. "Tahto" on yksi ja sama kaikissa elävissä ja elottomissa olennoissa, ajaton, koska se ei kuulu ilmiömaailmaan eikä senvuoksi ole "ymmärryksen" havaintomuotojen, ajan ja paikallisuuden alainen; sen vuoksi myös "tahto" meidänkin tosiolemuksenamme jää kuoleman koskemattomaksi. Tätä tarkoittaa "tosiolemuksemme häviämättömyys". "Ymmärrys" sensijaan on vain väline, jonka "tahto" elollisissa olennoissa on itselleen luonut vaikuttimiansa palvelemaan; samoin kuin nykyään Bergson, opettaa siis Schopenhauer, että "ymmärryksellä" on puhtaasti käytöllinen tarkoituspäätä — senvuoksi "ymmärrys" ja sen mukana tajunta, muisti j.n.e. häviää kuolemassa.

Mutta mikä tekee Schopenhauerin kohta satavuotiaan filosofian nykyaikaiselle lukijalle nautittavaksi, eivät ole nämä metafysiilliset spekulatiot, joiden uskomattomaan haurauteen loogilliselta kannalta katsoen kohta viittaamme, vaan nerokas persoonallisuus Arthur Schopenhauer, se aivan omalaatuinen sointisävy, mikä hänen elämäntuntonaan oli ja jota hän filosofiassaan taiteellisella nerokkuudella tulkitsi.

Useimmat metafysiilliset filosofit — Platon ja Spinoza ovat siitä kenties paraimmat esimerkit — ovat itse asiassa enemmän runoilijoita kuin ajattelijoita, heidän maailmoja syleilevät "järjestelmänsä" enemmän runollisen mielikuvituksen kuin tieteilevän tutkimuksen tuotteita, heidän varsinainen voimansa enemmän elämuskyläisessä taiteellisessa "näkemyksessä" kuin loogillisten perusteiden varaan nojautuvassa ajattelussa. Säännöllisesti tämänsuuntaiset filosofit viimekädessä vetoavatkin jonkinlaiseen — toisinaan suorastaan ylijärjellisenä esitettyyn — "intellektualiseen havaintoon" tai minkäniminen tuo korkein tietokyky kulloinkin lienee, jonka kautta filosofin sisäiselle silmälle paljastuu maailman tosiolemus. Näin Schopenhauerkin. On ihmisiä — väittää hän — muutamia kullakin vuosisadalla, joissa "ymmärrys" vapautuu "tahdon" orjuudesta, kohoo maailman intohimottomaan tarkasteluun, muuttuu itseunhoisessa, puhtaassa kontemplatiivissa "heleäksi maailmansilmäksi", joka kirkkaasti näkee ilmiömaailman haihtuvien muotojen ikuiset perikuvat. Nämä ihmiset ovat neroja — mutta oikeastaan Schopenhauer tunnustaa vain taiteellisen nerokkuuden.

Senmukaisesti on hänen omakin elämännäkemysensä konkretinen, tunnekylläinen fantasiaelämys, juuri sen lajin elämyksiä, joista kaiketi suuret runoelmat kaikkien taiteiden alalla kumpuavat. Sellaisissa elämyksissä on ihmisen koko henkinen tarmo liikkeessä; määrättyjen merkityksellisten elämäntunneiden lumoihin joutunut mielikuvitus työskentelee voimakkaasti; se on kuin ahjo, jonka paljetta puhalttaa ja hehkua ylläpitää näiden elämäntunneiden tunnevirri; jälkimäinen myös hallitsee mielikuvituksen työskentelyä, antamalla sen tuotteille taiteellisen, s.o. tunne-elämämme sopusointuvaatimuksia tyydyttävän eheyden.

Ylläolevaa valaisee silmäys joihinkin Schopenhauerin komeimmista sivuista; mitenkä hänen "näkemyksessään" itse olemisen on onnettomuutta, kaikki pysyvä tyydytys mahdoton, vain tuska positivistista, mutta nautinto negativista, ainoastaan kärsimyksen lakkaamista — kaikki johtuen siitä, että maailman ja elämän olemuksena on "sokea", järjetön "tahto", pyyde, joka on loppumaton ja määrätön kuin sen ulkoinen ilmaus, ääretön aika ja paikallisuus — sitä kuvaa Schopenhauer ihmiselämään nähden seuraavaan tapaan:

Tiedottomuuden yöstä herää tahto elämään yksilönä, herää äärettömään maailmaan, lukemattomien muiden yksilöiden joukkoon, jotka kaikki pyrkivät, kärsivät, harhailevat, ja kuin läpi ahdistavan unelman kiiruhtaa se takaisin entiseen tiedottomuuteen. — Mutta siihen saakka ovat sen toiveet rajattomat, sen vaatimukset pohjattomat, ja jokainen toiveen tyydytys synnyttää uuden. Mikään maailmassa mahdollinen tyydytys ei riittäisi sen kaipausta sammuttamaan, antamaan äärellistä määrää sen himolle ja täyttämään sen sydämen pohjatonta kuilua. Ja minkälaisia tyydytyksiä saa ihminen osakseen? Että hän hellittämättömästi ponnistaen, taistellen päivittäistä hätää vastaan saa ylläpidetyksi tämän vaivaisen olemassaolon itsensä.

Elämä ei olemuksensa mukaisesti saata olla mitään muuta kuin petosta sekä suuressa että pienessä. Lupauksiaan se ei täytä; korkeintaan osoittaakseen, kuinka vähän toivottu oli toivomisen arvoista. Etäisyyden loihtuvoima näyttää meille paratiiseja, jotka häviävät harhanäkyjen lailla, kun niitä tavoitamme. Onni piilee senvuoksi aina tulevaisuudessa tai myös menneisyydessä, ja nykyisyys on verrattavissa pieneen himmeään pilveen, jota tuuli kiidättää yli aurinkoisen lakeuden; sen edessä ja takana on kaikki kirkasta; se yksin luo alati varjon...

On todellakin uskomatonta, kuinka mitättömänä ja merkityksettömänä, ulkokohtaisesti katsoen, ja kuinka tymeänä ja hengettömänä, itsekohtaisen tunnon kannalta katsoen, useimpien ihmisten elämä virtaa kehdestä hautaan. Se on valjua kaihoamista ja kiusaantumista, kuin unenomaista hoipertelua kautta neljän ikäkauden kuolemaa kohti, lattean jokapäiväisten ajatusten saattamana. He ovat kuin kellot, jotka vedetään vireeseen ja käyvät, tietämättä miksi; ja joka kerta kun ihminen siirtyy ja syntyy,

on ihmiselämän kello uudelleen vedetty vireeseen, nakuttaakseen uudelleen, mitättömin muunteluihin, jo lukemattomia kertoja toistetut tahdit. Jokainen ihmisolento on vain uusi äärettömän luonnonhengen lyhyt unelma, haihtuva piirto lisää, jonka se leikiten vetäisee äärettömään lehteensä, avaruuteen ja aikaan. Se viivähtää vain tuokion, sitten se pyyhitään pois, antamaan toisille sijaa.

Ja kuitenkin — siinä ilmenee elämän arveluttava puoli — täyttää jokaisen näistä haihtuvista olemassaoloista koko elämäntahto kaikessa kiihkoissaan, ja se on maksettava monilla syvillä tuskillla ja lopuksi kauan pelätyllä ja vihdoinkin tulevalla katkeralla kuolemalla. Ja näin kokonaisuutena katsoen on kunkin yksilön elämä murhenäytelmä, mutta sellaisena kuin se jokapäiväisessä mitättömyydessään ja vaivassaan koetaan, on se surkeata komediaa. Kuin tahtoisi sallimus olemassaolomme tuskaan lisätä vielä ivansa, sisältää elämämme täten murhenäytelmän ylevän surun, eikä meillä kuitenkaan ole traagillisten henkilöiden arvoa, vaan elämän-leveässä yksityiskohtaisuudessa pysymme aina naurettavina pilanäytelmän henkilöinä.

Tämänsuuntainen on se elämäntunto, jota Schopenhauer yhä uusin värikkäin muunteluihin tulkitsee juhlallisen komeissa lauseissaan. Koko hänen ihmisensä on siinä mukana. Elämän ahdistava näytelmä on syvästi vanginnut hänen mielensä. Olemisen synkkä arvoitus askarruttaa kaikkia hänen nerokkaan persoonallisuutensa kykyjä. Mutta se sisäinen käymisprosessi, minkä kautta hänen syvälinen elämäntuntonsa kiteytyy valtaiseksi ajatusrakennukseksi, on niiden sielullisten lakien mukainen, jotka vallitsevat *runoelmien*, taidetuotteiden kehkeymistä. Määräävää tunnesävyä vastaan ei saa rikkoo, mielenliikutuksen pitää päästä kuvatussa tapahtumassa purkautumaan, nousemaan huippukohtaansa, riehumaan ja raukeamaan. Niinkuin siis Schopenhauer tunsikin omassa onnettomassa rinnassaan määrättömien pyyteiden temmeltävän, niin uskoi hän ympärillään tajuavansa äärettömän maailmantahdon, joka taistelee sokeata traagillista taistelua kautta luomakunnan, kunnes se vihdoinkin saa vapahduksen korkeimmalle kehittyneissä ihmisissä — pyhimyksissä ja askeeteissa, jotka tajuten, että kaikissa olennoissa ilmenee sama periolemus kuin heissä itsessään, kieltävät itsekkään minänsä ja elämäntahtonsa ja niin pääsevät ikuiseen rauhaan.

Kauneinta täten tarjotussa Schopenhauer-katkelmassa on kenties se panteistinen mieliala, minkä avulla hän koettaa luoda sovittavaa valaistusta kuoleman katkeruuteen. Mitä merkitsee yksilön häviö, kun kokonaisuus säilyy, joka kuitenkin on ainoa todellinen?

Kuinka välinpitämätön Schopenhauer kehittäessään filosofiaansa, jonka on tyydyttäminen koko hänen olemustaan, on logiikan vaatimuksia kohtaan, siitä antaa seuraavakin tutkielma monta hyvää näytettä. Niinpä Schopenhauer moneen kertaan tehostaa kuilua, joka on tosiolevaisuuden ja ilmiömaailman välillä; täten esim. se, että tajuamme olemukseltaan yhtenäisen elämän yksilöinä, on pelkkä ilmiö, ilman vastiketta tosiolemuksessa, puhdas ymmärryksemme synnyttämä harha. Mutta — tulee tämän johdosta kysyneeksi — jos mainittu kuilu on näin suuri, kuinka meillä silloin voi olla oikeutta väittää tosiolevaisiksi tahtoa, joka kuitenkin ensikädessä kuuluu ilmiömaailmaan? Tähän Schopenhauer vastaa, että me tunnemmekin "tahdon" ainoastaan — tosin välittömimmässä — ilmenemysessään ja että meidän tietomme siitä ei olekaan "täysin tyhjentyvä eikä täysin vastaavainen(!)". Tällainen vastaus on tietenkin pelkkää kiertelyä ja omansa osoittamaan, kuinka mielivaltaisesti Schopenhauer piteli käsitteitään, ja kuinka hauraksi logiikan telkeet, jotka sulkevat meiltä pääsyn ilmiömaailman taakse, kävivät hänen "metafyysillisen tarpeensa" edessä.

* * * * *

Arthur Schopenhauer syntyi Danzigissa 22 p:nä helmikuuta 1788. Hän polveutui vanhasta varakkaasta kauppiassuvusta ja sai senmukaisen kasvatuksen. Jo poikana sai hän oleskella ulkomailla, Ranskassa ja Englannissa, minkä maiden kieliä hän oppi täydellisesti hallitsemaan. Näin tuli Schopenhauerista "maailmanmies" jo nuoruudessaan. Hän sai aikaisin elämäkokemusta; se esti hänestä koskaan tulemasta tomuttunutta "kamarifilosofia", joka katselee elämän kuumaa kampausta valjujen abstraktioittensa takaa.

Vuonna 1809 tuli Schopenhauer ylioppilaaksi Göttingenin yliopistoon. Ensi nidos hänen pääteostaan *Die Welt als Wille und Vorstellung* ilmestyi kymmenen vuotta myöhemmin, mutta kesti kolmekymmentä vuotta, ennenkuin hän ensinkään alkoi tulla tunnetuksi. "Kateederifilosofit", joilla ei ollut mitään ystävällisiä tunteita Schopenhaueria kohtaan niiden terävien pistosten jälkeen, mitä olivat häneltä saaneet, vaikenivat hänestä visusti. Peritty varallisuus teki Schopenhauerin toimeentulon huolettomaksi; hän eleli Frankfurt am Mainissa kirjallisia töitään jatkaen. V. 1851 ilmestyi *Parerga und Paralipomena*, jolla oli suuri menestys. Senjälkeen alkoi hänestä pian tulla kuuluisuus. Vuosisadan jälkipuoliskolla hän oli jonkun aikaa suorastaan muotifilosofina, kuten senjälkeen Nietzsche ja meidän päivinämmme Bergson.

Schopenhauer kuoli viisaan kuoleman 21 p:nä syyskuuta 1860.

Filosofianhistoriallisesti katsoen on Schopenhauer Kantin työn jatkaja ja kehittäjä. Hän säilytti

useimmat Kantin tietokritiikin opeista, mutta oikaisi niitä väittämällä m.m., että tosiolevaisuus ei ole tuntematon, vaan "tahtoa", ja että kategorioja on vain yksi, nimittäin kausaliteetti.

Suomentaja.

KUOLEMA JA KUOLEMATON

Kuolema on filosofian varsinainen innoittava haltio eli *musagetes*, minkä vuoksi Sokrates onkin filosofian määritellyt "kuoleman tutkimukseksi". Tuskinpa ollenkaan filosofoitaisiinkaan, ellei kuolemaa olisi. Siksi on aivan paikallaan, että erikoinen kuoleman tutkistelu saa sijansa tässä, viimeisen, vakavimman ja tärkeimmän kirjamme[1] alussa.

Eläin viettää päivänsä vailla varsinaista kuoleman tuntemusta: siksi nauttii eläinyksilö välittömästi koko suvun katoamattomuutta, se kun saattaa tajuta oman olemassaolonsa ainoastaan loppumattomaksi. Ihmisessä sensijaan järjen mukana välttämättä esiintyi kuoleman peloittava varmuus. Mutta kuten luonto läpikotaisin tarjoaa jokaista pahaa vastaan parannuskeinon tai ainakin korvauksen, niin auttaa samainen harkinta, joka toi tiedon kuolemasta, luomaan *metafyysillisiä* käsityksiä, jotka sitä vastaan lohduttavat ja joita eläin yhtä vähän kaipaa kuin pystyy itselleen luomaan. Etupäässä tätä tarkoitusta varten ovat kaikki uskonnot ja filosofiset järjestelmät muodostetut, ne ovat siis harkitsevan järjen omin neuvoin tuottamaa vastamyrkkyä kuoleman varmuutta vastaan. Kuitenkin ne aivan eri määrässä saavuttavat tämän tarkoituksen, ja todellakin tekee toinen uskonto tai filosofia paljon suuremmassa määrässä kuin toinen ihmisen kykeneväksi tynesti katsomaan kuolemaa silmiin.

Brahmalaisuus ja buddhalaisuus, jotka opettavat ihmistä pitämään itseään Brahmana, perusolentona itsenään, vaikuttavat siinä suhteessa paljon enemmän kuin sellaiset opit, jotka antavat hänen syntyä tyhjästä ja alottaa toiselta olennoilta saamansa olemassaolon todella vasta syntymässä. Sen mukaisesti tapaammekin Intiassa luottavaisuutta ja kuoleman halveksumista, josta Europassa ei ole mitään käsitystä. On itse teossa arveluttava asia tässä tärkeässä kohdassa aikaisen opetuksen kautta tyrkyttää ihmiselle heikkoja ja hauraita käsityksiä ja tehdä hänet täten iäkseen kykenemättömäksi omaksumaan oikeampia ja kestävämpiä. Opettaa hänelle esim., että hän äskettäin on tyhjästä syntynyt — siis iäisyyden läpeensä ollut tyhjyyttä — ja kuitenkin tulevaisuudessa on oleva katoamaton, on saman vertaista kuin opettaa hänelle, että vaikka hän läpikotaisin on toisen tekemä, hän kuitenkin on tekemisestään ja tekemättä jättämisestään vastuussa kaiken iäisyyden.

Kun näet sitten, hänen henkensä kypsyessä ja harkinnan esiintyessä, hänelle paljastuu tällaisten oppien kestättömyys, ei hänellä ole mitään parempaa niiden sijalle pantavana, — niin, hän ei enää pysty sellaista käsittämäänsäkään ja menettää täten sen lohdutuksen, minkä luonto hänelle oli määrännyt kuoleman varmuuden korvaukseksi. Tällaisen kehityksen seurauksena näemme juuri nykyään, mitenikä (1844) Englannin turmeltuneiden tehdastyöläisten joukosta sosialistit ja Saksan turmeltuneiden ylioppilaiden joukosta nuorhegeliläiset vajoavat puhtaasti aineelliselle käsityskannalle, joka johtaa tulokseen: *edite, bibite, post mortem nulla voluptas* — syökää, juokaa, kuoleman jälkeen ei mitään nautintoa ole.

Kaiken jälkeen, mitä kuolemasta on opetettu, ei kuitenkaan ole kiellettävissä, että ainakin Europassa ihmisten, vieläpä monasti saman yksilön mielipide varsin usein yhä uudelleen horjuu sen käsityksen, joka pitää kuolemaa ehdottomana häviönämme, ja sen olettamuksen välillä, että me ikäänkuin kynsinemme ja karvoinemme olisimme kuolemattomia. Molemmat ovat yhtä väävät; mutta meidän ei niin suuresti ole tarvis löytää oikea keskitie, kuin omaksua se korkeampi näkökanta, jolta katsoen moiset käsitykset itsestään raukeavat.

Tahdon näissä tutkistelemuksissa ensinnä lähteä aivan empirisestä, kokemuksen kannasta. — Tällöin meillä on lähinnä edessämme se kieltämätön tosiseikka, että ihminen luontaisen tuntonsa mukaisesti ei ainoastaan omasta kohdastaan pelkää kuolemaa enemmän kuin mitään muuta, vaan myöskin kiihkeästi murehtii omaistensa kuolemaa, eikä ilmeisesti tee tätä itsekkäästi, itse kärsimänsä menetyksen vuoksi, vaan säälistä sen suuren onnettomuuden johdosta, mikä toisia on kohdannut; siksi soimataankin ihmistä, joka ei sellaisessa tapauksessa itke eikä murehdi, kovasydämiseksi ja tunnottomaksi. Tämän

kanssa rinnakkainen on tosiseikka, että kostonhimo karkeimmissa asteissaan tavoittaa vastustajan kuolemaa, suurimpana pahana mitä voi tapahtua. — Arvelut vaihtuvat ajan ja paikan mukaan; mutta luonnon ääni pysyy aina ja kaikkialla samana, sitä on siis ennen kaikkea tarkattava. Se näkyy nyt tässä selvästi ilmaisevan, että kuolema on suuri onnettomuus. Luonnon kielessä merkitsee "kuolema" häviötä. Ja että kuolema on vakava asia, käy ilmi jo siitä, että elämä, kuten jokainen tietää, ei ole mitään leikkiä. Emme kai ansaitse mitään parempaa kuin nämä molemmat.

Itse teossa on kuolemanpelko tiedosta kokonaan riippumaton: sillä eläin tuntee sitä, vaikka se ei tiedä kuolemasta mitään. Kukin olio tuo sen syntyessään mukanaan maailmaan. Tämä *a priori*, ennen kokemusta esiintyvä kuolemanpelko ei olekaan mitään muuta kuin elämäntahdon[2] nurjapuoli — tahdon, joka juuri on meidän olemuksemme. Senvuoksi on jokaisella eläimellä synnynnäinen huoli elämänsä ylläpidosta ja pelko sen häviöstä: tämä siis, eikä pelkkä tuskan karttaminen, ilmenee siinä arassa huolekkuudessa, millä eläin koettaa asettaa itsensä ja vielä enemmän sikiönsä turvaan jokaiselta, joka saattaisi käydä sillä vaaralliseksi. Miksi eläin pakenee, vapisee ja koettaa piiloutua? Koska se on pelkkää elämäntahtoa, mutta sellaisena se on kuolemalle alttiiksi annettu ja se tahtoi voittaa aikaa. Niin menettelee luontaisesti myös ihminen. Suurin onnettomuus, pahin, millä missään voidaan uhata, on kuolema, suurin pelko kuolemanpelko. Mikään ei niin vastustamattomasti tempaa meitä vilkkaimpaan myötätuntoon kuin toisen hengenvaara, mikään ei ole kauhistuttavampaa kuin teloitus.

Mutta täten ilmenevä ääretön kiintyminen elämään ei saata olla peräisin tiedosta ja harkinnasta: näiden valossa se päinvastoin näyttää typerältä, koska elämän ulkokohtainen arvo on epätietoinen, ja ainakin jää epäiltäväksi, onko olemista pidettävä olemattomuutta parempana — niin, jopa täytyy olemattomuuden päästä voitonpuolelle, jos kokemus ja harkinta pääsevät vaikuttamaan. Jos hautojen ovia kolkutettaisiin ja kuolleilta kysyttäisiin, tahtovatko nousta elämään taas, pudistelisivat he päätään. Sensuuntainen on myös *Sokrateen* käsitys Platonin puolustuspuheessa, eikä iloinen ja rakastettava *Voltairekaan* voi olla sanomatta: "*on aime la vie; mais le néant ne laisse pas d'avoir du bon*" — elämää rakastetaan; mutta olemattomuus ei ole vailla etujaan. Ja toisessa paikassa: "*je ne sais pas ce que c'est que la vie éternelle, mais celle-ci est une mauvaise plaisanterie*" — en tiedä mitä ikuinen elämä on, mutta tämä on huonoa pilaa. Sitäpaitsihan täytyy elämän joka tapauksessa pian loppua; niin että ne muutamat vuodet, jotka meidän vielä pitää olla olemassa, tykkänään häviävät sen äärettömän ajan rinnalla, jolloin ihmistä ei enää ole.

Senvuoksi näyttää harkinnan valossa suorastaan naurettavalta olla tästä ajan katkelmasta niin huolissaan, niin suuresti vapista, kun oma tai vieras elämä joutuu vaaraan, ja sepittää murhenäytelmiä, joiden peloittavuus johtuu vain meidän kuolemanpelostamme. Mainittu valtava kiintyminen elämään on näin ollen järjetön ja sokea: se on vain siten selitettävissä, että meidän koko tosiolomme jo itse on elämäntahtoa, jolle olemisen senvuoksi täytyy olla korkein hyvä, niin katkeroitunut, lyhyt ja epävarma kuin tämä lieneekin; ja siten, että mainittu tahto itsessään ja alkuaan on tiedoton ja sokea. Kaukana siitä että tieto olisi tämän elämänsäkiintymyksen alkuperä, se suorastaan vaikuttaa tähän ehkäisevästi, paljastaessaan elämän arvottomuuden ja täten vastustaessaan kuolemanpelkoa. — Kun tämä tieto milloin voittaa ja ihminen siis rohkeana ja rauhallisena käy kohti kuolemaa, kunnioitetaan tätä suurena ja jalona tekona: me juhlimme siis silloin tiedon voittoa sokeasta elämäntahdosta, joka kuitenkin on oman olentomme ydin. Samaten halveksimme sitä, jossa tieto tässä taistelussa joutuu tappiolle, joka senvuoksi ehdottomasti kiintyy elämään, joka lähestyvää kuolemaa vastaan ponnistaa viimeiset voimansa ja epätoivoisena ottaa sen vastaan:[3] ja kuitenkin ilmenee hänessä vain itseyytemme ja luonnon alkuperäinen olemus. Kuinka voisi — saattaa tässä ohimennen kysyä — rajaton rakkaus elämään ja pyrkimys säilyttää sitä kaikin tavoin, niin kauan kuin mahdollista, näyttää alhaiselta ja halveksittavalta, ja kuinka niinikään jokaisen uskonnon kannattajat voisivat pitää sitä tälle arvottomana, jos se olisi kiitollisuudella tunnustettava suopeiden jumalien lahja? Ja kuinka saattaisi edelleen sen ylenkatsominen näyttää suurelta ja jalolta? — Meitä taas vahvistavat nämä tutkistelumukset käsityksessämme: 1) että elämäntahto on ihmisen sisin olemus; 2) että se on itsessään tiedoitsematon, sokea; 3) että tieto on sille alkuperäisesti vieras, myöhemmin ilmennyt olomuoto; 4) että tieto taistelee sen kanssa ja meidän arvostelumme antaa hyväksymisensä tiedon voitolle tahdosta.

Jos se, mikä meistä saattaa kuoleman näyttämään niin hirveältä, olisi *olemattomuuden* ajatus, niin täytyisi meidän samalla värityksellä ajatella sitä aikaa, jolloin meitä ei vielä ollut. Sillä on kumoamattoman varmaa, ettei olemattomuus kuoleman jälkeen saata olla toisenlaista kuin olemattomuus ennen syntymää, ei siis myöskään valitettavampaa. Kokonainen iäisyys on kulunut, jolloin meitä *ei vielä* ollut; mutta se ei mitenkään huoleta meitä. Sensijaan on meistä kovaa, jopa sietämätöntä, että tätä päiväperhon elämän hetkellistä välikohtausta seuraisi toinen äärettömyys, jolloin meitä *ei enää* olisi. Olisiko nyt tämä olemassaolon jano kenties senkautta syntynyt, että me nyt olemme saaneet elämää maistaa ja havainneet sen niin ylen armaaksi? Varmastikaan ei, kuten jo ylempänä lyhyesti selvitettiin; paljon pikemmin olisi tehty kokemus saattanut herättää äärettömän kaipausten olemattomuuden kadotettua paratiisia kohtaan. Myöskin täydentää sielun

kuolemattomuuden toivoa aina "paremman maailman" toivo, — merkki siitä, ettei nykyinen ole suurenarvoinen.

Kaikesta tästä huolimatta on kysymystä kuolemanjälkeisestä tilastamme varmasti käsitelty kymmentuhatta kertaa enemmän, kirjoissa ja suullisesti, kuin kysymystä syntymän-edellisestä tilastamme. Teoretisesti katsoen on toinen kuitenkin yhtä läheinen ja oikeutettu kysymys kuin toinenkin; ja joka olisi toiseen vastannut, olisi kai pian toisestakin selvillä. Meillä on runollisia huudahduksia siitä, kuinka loukkaavaa olisi ajatella, että ihmisen henki, joka sulkee piiriinsä maailman ja jossa asuu niin paljon ylen oivallisia ajatuksia, vaipuisi hautaan ruumiin mukana; mutta siitä, että tämä henki olisi antanut kokonaisen äärettömyyden kulua, ennenkuin se näine ominaisuuksineen syntyi, ja että maailma aivan niin kauan on saanut tulla toimeen ilman sitä, ei puhuta mitään. Kuitenkaan ei tahdon lahjomatta jääneelle tiedolle mikään kysymys esiinny luonnollisempana kuin tämä: ääretön aika on kulunut ennen minun syntymääni; mitä olin minä kaiken sen ajan?

Metafyysilliseltä kannalta kenties saattaisi vastata: "Minä olin aina minä: nimittäin kaikki, jotka tuon ajan kuluessa täten itsestään lausuivat, olivat juuri minä." Mutta tämän me toistaiseksi, nykyiseltä aivan empiriseltä näkökannaltamme jätämme huomioonottamatta ja otaksomme, ettei minua olisi ollenkaan ollut. Mutta silloin minä voin äärettömään kuolemanjälkeiseen aikaan nähden, jolloin minua ei enää ole, lohduttautua sillä äärettömällä ajalla, jolloin minua vielä ei ollut, ja joka on varsin tuttu ja todellakin hyvin mukava tila. Sillä iäisyys *a parte post*, tuleva iäisyys ilman minua, saattaa olla yhtä vähän peljättävä kuin iäisyys *a parte ante*, mennyt iäisyys ilman minua, koska nämä kaksi eivät missään muussa eroa toisistaan kuin että välillä on päiväperhosmainen elämänunelma. Myöskin voidaan kaikki todistukset kuolemanjälkeisen elämän puolesta yhtä hyvin kääntää *in partem ante*, jolloin ne todistavat syntymänedellisen elämän hyväksi; hindut ja buddhalaiset johdonmukaisesti otaksuvatkin tämän. *Kantin* oppi "ajan ideaalisuudesta"[4] yksinään ratkaisee kaikki nämä arvoitukset, mutta siitä ei vielä ole kysymys. Mutta senverran selviää jo sanotusta, että on yhtä järjetöntä surra aikaa, jolloin minua ei enää ole, kuin olisi surra sitä, jolloin minua ei vielä ollut: sillä on yhdentekevää, onko aika, joka ei täytä olemassaoloamme, siihen aikaan, joka sen täyttää, tulevaisuuden vaiko menneisyyden suhteessa.

Mutta aivan riippumattakin näistä ajan tarkasteluista on itsestään järjetöntä pitää olemattomuutta pahana, koska kaikki paha samoin kuin kaikki hyväkin edellyttää olemassaoloa, vieläpä tajuntaakin, ja tämä taas elämän mukana lakkaa kuten myös unessa ja tiedottomuuden tilassa. Senvuoksi on meille tajunnan puutos, johon ei mitään pahaa sisälly, varsin tuttu ja turvallinen, ja sen tulo on joka tapauksessa silmänräpäyksen asia. Tältä näkökannalta katseli *Epikuros* kuolemaa ja lausui senvuoksi aivan oikein: "Kuolema ei meitä liikuta", selittäen että kun me olemme olemassa, silloin ei kuolemaa ole, ja kun kuolema on, silloin ei ole meitä (Diog. Laert., X, 27). Ilmeisesti ei ole mikään onnettomuus että ihminen on kadottanut sellaista, mitä ei voi kaivata: siis saa tuleva olemattomuutemme liikuttaa meitä yhtä vähän kuin mennyt olemattomuutemme.

Tiedon kannalta ei siis ilmene ollenkaan mitään syytä peljätä kuolemaa; mutta tajunta on tietämistä, siksi ei kuolema sille ole mitään pahaa. Myöskään ei tämä minuutemme *tietävä* osa kuolemaa pelkää; vaan yksinomaan sokeasta *tahdosta* johtuu se *fuga mortis*, kuoleman kammo, joka kaiken elävän täyttää. Mutta tähän tahtoon se, kuten jo ylempänä mainittiin, oleellisesti kuuluu, koska se on elämäntahtoa, jonka koko olemus on kiihkoa elämään ja olemassaoloon ja johon tieto ei kuulu alkuperäisesti, vaan vasta sen ilmetessä eläinyksilöissä. Kun tämä tahto nyt tiedon välityksellä havaitsee kuoleman ilmiömuotonsa loppuna, jonka muodon kanssa se on identifioinut itsensä ja johon se siis luulee rajoittuvansa, ponnistaa sen koko olemus kaikin voimin vastaan. Onko sillä nyt kuolemalta mitään todella peljättävänä, tulemme tuonnempana tutkimaan ja tällöin pitämään muistissamme tässä osoitetun kuolemanpelon varsinaisen lähteen, jonka asianmukainen jako olentomme tahtovaan ja tietävään osaan selvittää.

Tämänmukaista on myös, että kuolemaa ei niin peljättäväksi tee se että se on elämän loppu, koska elämä ei kenenkään mielestä voi olla erikoisesti surkuttelun arvoinen, vaan se että se on elimistön häviö: oikeastaan, koska elimistö on ruumiina ilmenevä tahto itse. Mainitun häviön me tunnemme itse asiassa vain sairauden tai vanhuuden raihnauksissa: sensijaan kuolema itse on *minuudelle* olemassa vain sinä äkillisenä silmänräpäyksenä, jolloin tajunta häviää, aivojen toiminnan seisahtumisena. Tästä seuraava seisahduksen leviäminen kaikkiin muihin elimistön osiin on oikeastaan jo kuolemanjälkeinen tapaus. Kuolema siis itsekohtaisessa suhteessa koskee vain tajuntaa. Mitä nyt tämän katoaminen on, voi jokainen suunnilleen arvostella uneen vaipumisen perusteella; mutta vielä paremmin tuntee sen se joka on kokenut todellisen tainnostilan, jommoisessa ylimeno ei tapahdu niin vähitellen eikä unien välityksellä, vaan ensinnä, vielä täyden tajun vallitessa, näkökyky häviää ja sitten välittömästi esiintyy syvin tiedottomuus: tunto tästä, mikäli sitä on, on kaikkea muuta kuin vastenmielinen, ja epäilemättä on, kuten uni on kuoleman veli, tainnostila sen kaksoisveli.

Väkivaltainenkaan kuolema ei saata olla tuskallinen, koska vaikeitakaan haavoittumisia säännöllisesti ei ensinkään tunneta, vaan ne vasta hetkeä myöhemmin huomataan, usein vasta ulkonaisten

merkkiensä johdosta; jos ne ovat nopeasti kuolettavia, häviää tajunta, ennenkuin ne huomataan; jos ne surmaavat myöhemmin, on laita kuin muissakin taudeissa. Nekin jotka ovat menettäneet tajuntansa vedessä tai hä'ässä tai hirttäytyessä, ilmoittavat, kuten tunnettu, sen tapahtuvan kivutta. Ja varsinkin oikea luonnonmukainen kuolema, jonka ikä aiheuttaa, *euthanasia*, on huomaamattomalla tavalla tapahtuvaa vähittäistä häviämistä ja haihtumista todellisuudesta. Toinen toisensa jälkeen sammuvat vanhuudessa intohimot ja pyyteet, samalla kun herkkätuntoisuus niiden esineitä kohtaan lakkaa; mielenliikutukset eivät enää saa aiheutta viritäkseen, sillä kuvausvoima käy yhä heikommaksi, sen kuvat himmeämmiksi, vaikutelmat eivät enää painu mieleen, ne menevät jäljettömästi ohi, päivät vierivät yhä nopeammin, menettävät merkityksensä, kaikki kalpenee. Korkeaikäinen vanhus hoipertelee ympärillämme tai lepää jossakin sopessa entisen olentonsa pelkkänä varjona, haamuna. Mitä on tässä kuolemalla enää hävitettävää? Eräänä päivänä hän uinahtaa viimeisen kerran, ja hänen unelmansa ovat — — — Niitäpä jo Hamlet kysyi kuuluisassa yksinpuhelussaan. Minä uskon: me uneksimme niitä juuri nyt.

Tässä on vielä huomautettava, että elämänprosessin ylläpito — vaikka sillä on metafyyssillinen perusta — ei tapahdu vastuksitta, siis ei myöskään ponnistuksitta. Tähän uupuu elimistö joka ilta, ja senpä vuoksi se lakkauttaa aivotoiminnan ja heikentää muutamia eritystoimia, sekä hengityksen, valtimon ja lämmönkehityksen. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, että elämänprosessin täydellisen lakkaamisen täytyy sitä liikkeelle panevalle voimalle merkitä ihmeellistä helpotusta: kenties tämä osaltaan vaikuttaa että useimpien kuolleiden kasvoilla on suloisen tyytyväisyyden leima. Ylipäätään mahtanee kuoleman hetki olla samankaltainen kuin herääminen raskaasta painajais-unesta.

Toistaiseksi olemme havainneet, että niin suuresti kuin kuolemaa peljätäänkin, se ei kuitenkaan saata olla mitään varsinaisesti pahaa. Mutta useinpa se ilmenee suorastaan jonakin hyvänä, toivottuna, ystävänä. Jokaiselle, jonka olemassaoloa tai pyrintöjä ovat kohdanneet voittamattomat esteet, — joka kärsii parantumaton tautia tai lohduton murhetta, — on viimeisenä, hänelle enimmäkseen itsestään aukeavana turvantienä palaaminen luonnon helmaan, josta hän kuten kaikki muukin lyhyeksi ajaksi oli sukeltanut esiin, suopeampien olemisen edellytysten toivon viettelemänä kuin hänen osakseen oli tullut, ja jonne hänelle sama tie aina jää avoimeksi. Tämä paluu on elävän *cessio bonorum*, omaisuuden luovuttaminen takaajalle. Kuitenkin sille tielle tässäkin tapauksessa astutaan vasta ruumiillisen tai henkisen taistelun jälkeen: niin suuresti empii jokainen palata sinne, mistä niin helposti ja auliisti astui olemassaoloon, jolla on tarjottavana niin paljon kärsimystä ja niin vähän iloja. — Hindulaiset ovat antaneet kuolemanjumala Yamalle kahdet kasvot: toiset kovin peljättävät ja kauheat, toiset kovin ystävälliset ja hyvänsuovat. Tämän selittää osaksi jo yllä esitetty tarkastelu.

Kokemuksen kannalta, jolla yhä edelleen pysymme, tarjoutuu myös itsestään seuraava näkökohta, jota senvuoksi kannattaa lähemmin selvittää ja oikeisiin rajoihinsa osoittaa.

Silmäys ruumiiseen näyttää minulle, että tuntokyky, ärtyväisyys, verenkierto, mieleenpalautus j.n.e. tässä ovat lakanneet. Tästä minä varmuudella päätän, että se mikä ne tähän saakka pani toimimaan, vaikkakin se aina pysyi minulle tuntemattomana, ei niitä enää pane toimimaan, on siis poistunut niistä. — Mutta jos minä tähän lisäisin, että tämän on täytynyt olla juuri sitä, minkä minä olen tuntenut vain tajuntana, siis älynä (sieluna), niin ei tällainen johtopäätös olisi vain epäoikeutettu, vaan myös ilmeisesti väärä. Sillä milloinkaan ei tajunta ole minulle esiintynyt elimellisen elämän syynä, vaan tuotteena ja tuloksena, koska se tämän mukana nousee ja laskee, nimittäin eri elinkausina, terveydessä ja sairaudessa, unessa, tainnostilassa, heräämisessä j.n.e., siis aina esiintyi elimellisen elämän seurauksena eikä syynä, aina näyttäytyi jonakin, joka syntyy ja häviää ja taas syntyy, niin kauan kuin edellytykset tähän ovat vielä olemassa, mutta muuten ei. Olenpa saattanut tehdä senkin huomion, että tajunnan täydellisen hajoamisen, mielipuolisuuden, ei ensinkään tarvitse kerallansa heikentää ja masentaa muita voimia, taikka suorastaan uhata elämää, se päinvastoin niitä, varsinkin ärtyväisyyttä eli lihasvoimaa, suuresti lisää, ja elämää pikemmin pitentää kuin lyhentää, ellei muita kilpailevia syitä ole myötävaikuttamassa.

Edelleen tunsin yksilöllisyyden kaiken elimellisen elämän — ja siis myös, jos tämä on itsetajuista, tajunnan ominaisuudeksi. Mitään aiheutta ei ole päätellä, että tämä ominaisuus kuuluisi mainitulle kuolemassa poistuneelle, elämää jakavalle, minulle täysin tuntemattomalle perusainekselle; sitä vähemmän, kun näen, että kaikkialla luonnossa jokainen yksityinen ilmiö on jonkun yleisen, tuhansissa samanlaisissa ilmiöissä toimivan voiman tuote. Mutta yhtä vähän on aiheutta toisaalta päätellä, että koska elimellinen elämä tässä on lakannut, senvuoksi myös mainittu, sitä tähän saakka vaikuttava voima olisi rauennut tyhjiin; — yhtä vähän kuin on syytä rukin pysähtymisestä päätellä kehrääjän kuolleen. Kun heiluri, tavatessaan painopisteensä, vihdoin pääsee lepoon, ja siten sen näennäinen yksilöelämä on lakannut, ei kukaan arvele, että painovoima nyt on hävinnyt; vaan jokainen ymmärtää, että se on lukemattomissa ilmiöissä toimivana nyt kuten ennen. — Tosin saattaisi tätä vertausta vastaan väittää, että painovoima ei ole lakannut tässä heilurissakaan vaikuttamasta, vaan ainoastaan näkyvästi ilmaisemasta toimintaansa; joka näin väittää, ajatelkoon tämän sijasta sähköistä kappaletta, jossa sähkö purkautumisensa jälkeen todella on lakannut vaikuttamasta.

Olen täten ainoastaan tahtonut osoittaa, että me alhaisimmillekin luonnonvoimille välittömästi tunnustamme ainaisuuden ja kaikkiallisuuden, ja niiden hetkellisten ilmennysten katoavaisuus ei saata meitä vähääkään erehtymään. Sitä vähemmän sopii meidän siis pitää elämän lakkaamista elävöittävän perusvoiman häviönä, siis kuolemaa ihmisen täydellisenä perikatona. Senvuoksi, että sitä voimakasta käsivartta, joka kolmetuhatta vuotta sitten jännitti Odysseun jousta, ei enää ole, ei mikään harkitseva ja hyvinjärjestetty ymmärrys ole pitävä täysin hävinneenä sitä voimaa, joka siinä niin tarmokkaasti vaikutti, mutta senvuoksi ei myöskään, edelleen harkitessaan, otaksuva, että voima, joka tänään jousta jännittää, olisi alkanut olla olemassa vasta tämän käsivarren mukana. Paljon likeisempi on ajatus, että voima, joka aikaisemmin vaikutti nyttemmin poistuneen elämän, on sama, joka nykyään kukoistavassa elämässä vaikuttaa: niin, onpa tätä ajatusta melkein mahdoton torjua. Mutta varmasti me tiedämme, että vain se on katoavaista, mikä jäsenenä kuuluu syysarjaan, mutta siihen kuuluvat vain tilat ja muodot.

Mutta syiden aiheuttaman vaihtelun koskemattomaksi jää toisaalta materia eli aine, toisaalta luonnonvoimat, sillä molemmat ovat kaikkien näiden muutosten edellytyksenä. Mutta itseämme elävöittävä perusvoima täytyy meidän lähinnä ajatella ainakin luonnonvoimaksi, kunnes mahdollisesti syvempi tutkimus on sallinut meidän tietää, mitä se itsessään on. Ja luonnonvoimana jää siis elinvoima kokonaan muotojen ja tilojen vaihtelun koskemattomaksi, jotka syiden ja seurausten ketju vie ohi ja jotka yksin ovat syntymän ja häviämisen alaisia, kuten kokemus näyttää. Tässä määrässä siis meidän varsinaisen olentomme katoamattomuutta käy varmasti todistaminen. Tämä tosin ei tyydytä niitä vaatimuksia, mitä olemme tottuneet asettamaan todistuksille kuolemanjälkeisestä olemassaolostamme, eikä tarjoamaan sitä lohdutusta, mitä sellaisilta odotetaan. Kuitenkin on tämäkin jotakin, ja joka pelkää kuolemaa ehdottomana häviönään, hänen ei tule ylenkatsoa sitä täydellistä varmuutta, että hänen elämänsä sisäisin perusvoima jää sen koskemattomaksi.

Niin, saattaisipa senkin paradoksin eli yllätysväitteen esittää, että mainittu toinenkin olevainen, joka samoin kuin luonnonvoimat jää syysarjan langassa jatkuvan tilojen vaihtelun koskemattomaksi, siis aine, ehdottoman säilyväisyytensä kautta takaa meille häviämättömyyden, minkä avulla se, joka ei pystyisi mitään muutakaan käsittämään, jo saattaisi jonkunmoisella katoamattomuudella lohduttautua. "Kuinka?" sanotaan, "pelkän tomun, raa'an aineen säilymistä olisi pidettävä olentomme jatkumisena?" — Mitä? tunneteko siis tämän tomun? Tiedättekö, mitä se on ja mihin se kykenee? Oppikaa tuntemaan se, ennenkuin sitä halveksitte. Tämä aine, joka nyt on tässä tomuna ja tuhkana, on kohta, veteen liuenneena, kiteytyvä kristalliksi, loistava metallina, on sitten syöksevä sähkökipinöitä, on galvaanisen jännityksensä kautta ilmituova voimaa, joka hajottaa kiinteimmätkin aineyhdistykset ja luo maalajeista metalleja; niin, se muovautuu itsestään kasviksi ja eläimeksi ja kehittää salaperäisestä kohdustaan sen elämän, jonka katoamisesta te lyhytnäköisyydessänne niin arkoina huolehditte.

Eikö siis merkitse yhtään mitään jatkaa olemassaoloaan sellaisena materiana? Niin, minä väitän vakavissani, että jo tämä aineen säilyväisyydsikin todistaa varsinaisen olentomme häviämättömyyden puolesta, joskin vain kuvan ja vertauksen kautta tai pikemminkin kuin varjoleikkauksen tavoin. Tämän ymmärtääksemme tarvitsee meidän vain muistaa aikaisemmin esitettyä aineen olemuksen selvittelyä, josta kävi ilmi että pelkkä muodoton materia, — jota ei koskaan ole sinänsä havaittu, mutta joka edellytetään ilmiömaailman alati kestäväksi perustaksi — on tosiolevaisen, siis tahdon, välitön heijastus, on sen näkyväisyys ylipäätään. Senvuoksi siitä kokemuksen edellytysten vallitessa pitää paikkansa se mikä tahton itseensä eroittamattomasti kuuluu, ja se siis kuvastaa tämän todellista iäisyyttä ajallisen katoamattomuuden kuvan muodossa. Koska, kuten jo on sanottu, luonto ei valehtelee, ei mikään sen puhtaasti ulkokohtaisesta tarkastelusta johtunut ja johdonmukaisen ajattelun kautta kehitetty käsitys saata olla tykkänään väärä, vaan pahimmassa tapauksessa vain hyvin yksipuolinen ja epätäydellinen. Mutta sellainen on kiistämättä myös yksipuolinen materialismi, esim. *Epikuroksen*, yhtähyvin kuin sen vastakohta, ehdoton idealismi, esimerkiksi *Berkeleyn*, ja ylipäätään jokainen oikeasta näkemyksestä virinnyt ja vilpittömästi perille viety filosofinen peruskäsitys. Ne vain ovat kaikki kovin yksipuolisia käsityksiä ja senvuoksi vastakkaisuuksistaan huolimatta *yhtaikaisesti* tosia, nimittäin kukin määrätyltä kannalta katsoen, mutta niin pian kuin kohotaan tämän yläpuolelle, näyttävät ne meistä vain suhteellisesti ja ehdollisesti tosilta.

Korkein kanta, josta saa näköalan yli niiden kaikkien, sekä yli niiden vain suhteellisen totuuden että niiden samanaikaisen erheellisyyden, saattaa olla vain täydellisen totuuden kanta, mikäli sellainen on saavutettavissa. Senmukaisesti näemme, kuten juuri osoitettiin, oikeastaan varsin karkeassa ja senvuoksi varsin vanhassa materialistisessa peruskäsityksessä tosiolemuksemme häviämättömyyden kuvastuvan ainoastaan ikäänkuin varjomaisesti, nimittäin aineen katoamattomuutena, samoin kuin absoluutisen fysiikan jo korkeammalla kannalla olevassa naturalismissa luonnonvoimien kaikkiallisuutena ja iäisyytenä, joihin elinvoima kuitenkin on luettava. Siis lausuvat nämäkin karkeat peruskäsitykset, että elävä olento ei kuolemassa joudu ehdottoman häviön alaiseksi, vaan jatkuu luonnon kokonaisuudessa ja sen mukana. —

Tutkistelemuksilla, jotka ovat meidät tähän saakka johtaneet ja joihin muut pohtimiset liittyivät, oli

lähtökohtana se silmäänpistävä kuolemanpelko, joka täyttää kaikki elävät olennot. Mutta nyt me tahdomme vaihtaa näkökantaa ja kerran katsoa sitä, mitenkä luonto, yksityisolioiden vastakohtana, suhtautuu kuolemaan *kokonaisuutena*; tällöin me kuitenkin yhä vielä pysyttelemme kokemuksen pohjalla.

Me tosin emme tunne mitään korkeampaa arpapeliä kuin se mitä käydään kuolemasta ja elämästä: jokaista niitä koskevaa ratkaisua me äärimäisellä jännityksellä, osanotolla ja pelolla odotamme — meidän silmissämme on siinä kysymys *kaikesta*. — *Luonto* sensijaan, joka kuitenkin ei koskaan valehtele, vaan puhuu vilpittömästi ja avoimesti, lausuu tästä ajatusaiheesta aivan toisin, nimittäin siten kuin Krishna "Bhagavad Gita" runossa. Se lausuu: yksilön kuolema tai elämä on kokonaan merkityksetön. Tämän näet se ilmaisee siten, että se antaa jokaisen eläimen ja myös ihmisen elämän vähäpätöisimmillekin sattumille alttiiksi, ryhtymättä sitä pelastamaan.

Katsokaa hyönteistä tiellämme: pieni, tiedottomasti tehty askeleen käännähdys riittää ratkaisemaan sen elämän ja kuoleman. Katsokaa metsäkotiloa, miten se on vailla kaikkia keinoja paetakseen, puolustautuakseen, pettääkseen vihollisensa, piiloutuakseen; se on jokaisen valmis saalis. Nähkää kalan huoletta leikkivän vielä avoimessa pyydyksessä; sammakon hitautensa takia viivyttelevän pakoa, joka vielä saattaisi sen pelastaa; lintua, joka ei havaitse yllään liitelevää haukkaa; lammasta, jota susi pensaikosta vaanii ja väijyy. Kaikki nämä, varovaisuutta tuntematta, kulkevat huoletta keskellä vaaroja, jotka joka hetki uhkaavat niiden olemassaoloa. Kun siis luonto täten empimättä antaa alttiiksi sanomattoman taidokkaasti rakennetut eliönsä, ei vain voimakkaamman rosvoushalulle, vaan sokeimmallekin sattumalle ja joka narrin oikulle ja lapsen vallattomuudelle, ilmaisee se, että näiden yksilöiden perikato on sille yhdentekevä, ei sitä vahingoita, ei merkitse mitään ja että vaikutus näissä tapauksissa on yhtä vähäpätöinen kuin syy.

Tämän se ilmaisee hyvin selvästi, eikä se koskaan valehtele, mutta se jättää lausuntonsa selityksiä vaille; se puhuu mieluummin orakelien lakooniseen tyyliin. Kun siis ikiemo niin huoletta lähettää suojattomat lapsensa tuhansia vaaroja vastaan, saattaa se tapahtua vain siksi, että se tietää, että jos ne sortuvat, niin ne sen helmaan sortuvat, jossa ne ovat turvassa, ja siis niiden sortuminen on vain pilaa. Eikä se myöskään kohtele ihmisiä toisin kuin eläimiä. Edellisistäkin se siis lausuu, että yksilön elämä ja kuolema ovat sille yhdentekeviä. Senmukaisesti pitäisi niiden määrätyssä merkityksessä olla sitä meillekin; sillä me itsehän muodostamme luonnon. Varmastikin me, jos vain katseemme tunkeutuisi kyllin syvälle, olisimme samaa mieltä kuin luonto ja pitäisimme kuolemaa tai elämää yhdentekevänä samoin kuin se. Mutta näin ollen täytyy meidän harkinnan avulla tulkita luonnon mainittu huolettomuus ja välinpitämättömyys yksilöiden elämää kohtaan siten, että sellaisten ilmiöiden hävitys ei vähimmässäkään määrässä koske niiden varsinaista ja todellista olemusta.

Jos vielä edelleen harkitsemme, ettei vain elämä ja kuolema ole riippuvainen vähäpätöisimmistä sattumista, vaan että elimellisten olentojen olemassaolo ylipäätäänkin on haihtuvaista laatua, että eläin ja kasvi tänään syntyy ja huomenna kuihtuu, että syntymä ja kuolema nopeassa tahdissa seuraavat toisiaan, kun sensijaan niin paljon alhaisemmalla kannalla olevalle elimettömälle maailmalle on taattu niin paljon pitempi olemassaolo — äärettömän pitkä kuitenkin vain ehdottomasti muodottomalle aineelle, — jolle me sellaisen tunnustamme suorastaan *a priori*, järkisyillä; — silloin täytyy, ymmärtääkseni, tällaisen asiointilan kokemuksellisesta, mutta ulkokohtaisesta ja ennakkoluulottomasta tarkastelusta itsestään viritä sen ajatuksen, että se on vain pintapuolinen ilmiö, — että sellainen alituinen syntyminen ja häviäminen ei suinkaan ulotu olioiden perijuureen, vaan saattaa olla ainoastaan suhteellinen, jopa näennäinen, että se ei kosketa todellisuuden sisäistä olemusta, joka muutenkin läpeensä salaperäisenä karttaa katsettamme, ja että tämä olemus siitä häiriintymättä jatkaa olemassaoloaan, joskaan emme saata havaita, yhtä vähän kuin ymmärtääkään, miten tämä tapahtuu, jonka vuoksi meidän täytyy ajatella se jonkunlaisena silmänsäntäjäleikkinä.

Sillä että juuri epätäydellisin, alhaisin, elimetön maailma häiritsemättä jatkaa olemassaoloaan, kun sensijaan täydellisimmät olennot, eliöt, jotka ovat äärettömän monimutkaisesti ja käsittämättömän taidokkaasti rakennetut, yhäti syntyisivät läpeensä uudestaan ja taas hetken kuluttua raukeisivat täydelliseen tyhjiyteen antaakseen taasen tilaa uusille, tyhjiydestä olemassaoloon astuville vertaisilleen — tämä on jotakin niin silmäänpistävän järjetöntä, ettei se konsaan saata olla olioiden todellinen järjestys, vaan pelkästään verho, joka tätä kattaa, eli oikeammin meidän älymme rakenteesta johtuva ilmiö. Niin, koko tämä yksityisolioiden oleminen ja olemattomuus, joiden kannalta kuolema ja elämä ovat vastakohtia, saattaa olla vain suhteellinen. Luonnon puhetapa, joka sen esittää meille ehdottomana, ei siis saata olla todellinen ja lopullinen olioiden ja maailmanjärjestyksen laadun ilmaus, vaan todellakin ainoastaan *patois du pays*, maalaismurre, s.o. vain suhteellisesti tosi, vertauskuva, joka on ymmärrettävä *cum grano salis* eli sovitellen, tai tarkkaan sanoen: älymme rakenteesta riippuva käsitys. — Minä sanon: välitön, intuitiivinen vakaumus, jommoista olen tässä koettanut sanoin tulkita, on pakostakin tunkeva jokaiseen, s.o. tosin vain jokaiseen niistä, joiden henki ei ole vallan jokapäiväistä lajia, jommoisen pystyy käsittämään vain yksityisilmiöitä ihan sellaisinaan ja jonka tieto senvuoksi jyrkästi rajoittuu yksilöihin, eläinymmärryksen tapaan. Se taasen, joka pelkästään jo hieman

tehostuneella kyvyllä edes alkaa havaita yksityisoloissa niiden yleiset aatteet, se joutuu jossakin määrin omaksumaan mainitun vakaumuksen, vieläpä välittömänä ja senvuoksi varmana.

Itse teossa vain vähäiset rajoitetut henget vakavasti pelkäävät kuolemaa häviönänsä; tämä pelko on kokonaan vieras ratkaisevasti lahjakkaille hengille. Platon perusti syystä koko filosofian ideaopin tuntemiseen, — yleisen havaitsemiseen yksityisessä. Mutta ylen elävä on tässä kuvatun, välittömästi luonnon tarkastelusta virinneen vakaumuksen täytyntä olla veda-kirjojen upanishad-runojen ylevissä, tuskin ihmisiksi kuviteltavissa luojissa, koska se ilmenee meille lukemattomista heidän lausunnoistaan niin erikoisen mieleenpainuvasti, että meidän täytyy uskoa tämän heidän henkensä välittömän valaistuksen johtuneen siitä, että nämä viisaat, ollen ajankohdan puolesta lähempänä sukumme alkuperää, käsittivät todellisuuden olemuksen selvemmin ja syvemmin kuin mihin nykyinen jo heikontunut sukukunta pystyy. Tosin kyllä on heidän käsitystään — aivan toisessa määrässä kuin on laita meidän Pohjolassamme — tukenut Intian eloisa luonto. — Kuitenkin vie myös sellainen johdonmukainen mietintä, jota *Kantin* suuri henki harjoitti, toista tietä samaan tulokseen, opettaessaan, että ymmärryksemme, jonka puitteissa nopeasti vaihtuva ilmiömaailma näyttäiksen, ei tajua todellisuuden oikeata perusolemusta, vaan ainoastaan tämän ilmenemysmuksen, ja — kuten minä tähän lisään — se johtuu siitä, että ymmärrys alkuisin vain on tarkoitettu tarjoamaan tahdollemme vaikuttimet, — palvelemaan tätä sen tavoittellessa vähäisiä tarkoituseriään.

Kuitenkin jatkakaamme ulkokohtaista ja ennakkoluulotonta luonnontarkasteluamme edelleenkin. — Kun minä tapan jonkun eläimen, koiran, linnun, sammakon, vaikkapa hyönteisen, niin onhan toki oikeastaan mahdoton ajatella, että tämä olento, tai oikeastaan se perusvoima, jonka vaikutuksesta tuo niin ihmeteltävä ilmiö vielä hetkeä aikaisemmin esiintyi täydessä tarmossaan ja elämänhalussaan, olisi minun häijyn tai kevytmielisen tekoni kautta rauennut tyhjyyteen. — Ja taas toisaalta eivät konsaan ne miljoonat kaikenlaatuiset eläimet, joita joka hetki äärettömän monimuotoisina, täynnä voimaa ja intoa astuu olemassaoloon, ole ennen syntymishetkeään saattaneet olla pelkkää tyhjyyttä ja nyt alottaa olemassaoloansa ehdottomasta alusta. — Kun minä siis tällä tavoin näen, mitenkä jokin poistuu näköpiiristäni, minun koskaan kokemattani, mihin se joutuu, ja mitenkä toinen astuu sijaan, minun koskaan kokemattani, mistä se tulee; kun vielä molemmilla on sama hahmo, sama olemus, sama luonne, ja puuttuu pelkästään vain sama aine, jota ne kuitenkin elämänsäkin aikana jatkuvasti poistavat ja uusivat; — niin on todellakin se oletamus, että se mikä häviää ja se mikä sen sijalle astuu, on yhtä ja samaa olentoa, joka on ainoastaan pienen muutoksen, olemismuotonsa uudistuksen alaisena, ja että siis kuolema merkitsee suvulle samaa kuin uni yksilölle, — tämä oletamus on, sanon, niin käden ulottuvilla, että on mahdoton olla siihen joutumatta, ellei äly, joka jo varhaisessa nuoruudessa on erheellisten peruskäsitysten tyrkyttelyn takia mennyt kieroon, taikauskaisella pelolla jo kaukaa kiiruhda sen tieltä pois.

Vastakkainen oletamus sensijaan, että eläimen synty merkitsisi sen tulemistä tyhjästä ja senmukaisesti kuolema raukeamista ehdottomaan tyhjyyteen, ja tämä vielä sillä lisäyksellä, että ihmisellä, joka niinikään on tyhjästä tullut, kuitenkin olisi loppumattomasti jatkuva olemassaolo, vieläpä tietoisuuskin, kun sensijaan koira, apina, elefantti kuolemassa häviäisivät tyhjään, — tällaista olettamusta vastaan täytyy toki terveen järjen nousta kapinaan ja selittää se mielettömäksi. — Jos, kuten alati toistetaan, jonkun järjestelmän tulosten vertaaminen terveen ihmisjärjen vaatimuksiin on oleva sen totuuden koetinkivi, niin toivon minä, että ne, jotka kannattavat tätä Descartesilta Kantin-edellisiin eklektikkoihin saakka periytynyttä ja vieläkin Europan sivistyneitten suurta osaa vallitsevaa peruskäsitystä, kerran käyttäisivät mainittua koetinkiveä tässä kohden.

Läpikotaisin ja kaikkialla on luonnon todellisena vertauskuvana ympyrä, koska se on toistumisen kaava: toistuminen onkin luonnon yleisin muoto, joka ilmenee kaikessa, tähtien kulusta aina elimellisten olentojen syntymään ja kuolemaan saakka, ja vain senkautta käy ajan ja sen sisällön pysähtymättömässä virrassa jokin pysyväinen, s.o. luonto, mahdolliseksi.

Kun syksyllä tarkastaa hyönteisten pikkumaailmaa ja silloin näkee, mitenkä toinen valmistaa itselleen vuoteen, nukkuakseen pitkää, jähmettävää talviuntaan, toinen kehrää verhon ympärilleen, talvehtiakseen kotelona ja kerran keväällä herätäkseen nuortuneena ja täydellisempänä, ja mitenkä vihdoin useimmat, jotka aikovat kuoleman helmassa levähtää, vain huolella sovittavat munalleen tarkoituksenmukaisen säilytyspaikan, astuakseen kerran tästä uudistuneena esiin, — niin tämä on luonnon suuri kuolemattomuusoppi, jonka pitäisi meille selittää, ettei unen ja kuoleman välillä ole mitään jyrkkää eroa ja että toinen yhtä vähän kuin toinenkaan on uhkavaarana olemassaololle. Se huolellisuus, millä hyönteinen valmistaa kammion, kuoppasen tai pesän, asettaa sinne munansa ynnä ruokaa tästä tulevana keväänä kehittyvälle toukalle ja sitten rauhallisesti kuolee, — on aivan samanlainen kuin se huolellisuus, millä ihminen illalla asettaa valmiiksi vaatteensa ja murkinansa tulevaa aamua varten, eikä sellaista voisi itse asiassa ollenkaan esiintyä, ellei syksyllä kuoleva hyönteinen varsinaiselta perusolenoltaan olisi sama kuin keväällä munasta ryömivä — aivan niinkuin nukkumaan paneutuva ja vuoteesta nouseva ihminen on sama.

Jos me näiden tutkistelemusten jälkeen nyt palaamme itseemme ja omaan sukuumme, — jos luomme katseen eteenpäin, kauas etäiseen tulevaisuuteen, koetamme kuvailla mieleemme tulevaiset sukupolvet, miljoonine yksilöineen, outoine tapoineen ja pukuineen, mutta sitten päästämme väliin kysymyksen: Mistä tulevat nämä kaikki? Missä ovat he nyt? — Missä on se maailmojakantavan tyhjyyden runsas kohtu, joka heidät vielä kätkee, nuo tulevaiset sukupolvet? — eikö olisi tähän hymyilevä ja tosi vastaus: Missä ne olisivat muuallakaan kuin siellä missä todellinen aine on ollut ja on oleva, nykyisyydessä ja sen sisällössä, siis sinussa, hupsussa kyselijässä, joka tässä oman olemuksesi väärinymmärtämisessä olet puun lehden kaltainen, mikä syksyllä kuihtuessaan ja putoamisillaan ollessaan vaikeroi perikatoaan eikä tahdo lohduttautua ajatteleamalla tuoretta vihantaa, joka keväällä on verhoava puun, vaan valittaen lausuu: "Sehän en ole minä! Nehän ovat aivan toisia lehtiä!" — Oi vähämielinen lehti! Minne luulet sinä joutuvasi? Ja mistä tulevat kaikki muut? Missä on tyhjyys, jonka kuilua pelkää? — Opi toki tuntemaan oma varsinainen olemuksesi, juuri se, joka on täynnä elämän janoa, opi näkemään se puun sisäisessä, salaisessa, pakoittavassa voimassa, joka on alati *sama* kaikissa lehtien sukupolvissa. Ja nyt, kuten kreikkalainen runoilija sanoo:

"millainen suku lehtien on, sellainen on miesten".

Nukahtaako kärpänen, joka nyt surisee ympärilläni, illalla uneen ja surisee huomenna taas; vai kuoleeko se illalla ja keväällä surisee sen munasta syntynyt toinen kärpänen — se on itsessään sama asia: senvuoksi ei tieto, joka esittää ne kahtena kokonaan eri oliona, olekaan mikään ehdoton, vaan ainoastaan suhteellinen, ilmiön, eikä tosiolevaisen tuntemusta. Kärpänen lentelee taas aamulla; se lentelee keväälläkin taas. Mitä eroa sille on talvella ja yöllä? — *Burdachin* Fysiologiassa (nid. 1, § 275) luumme: "Aina kello 10 saakka aamulla ei valmisteessa näy mitään *Cercaria ephemora*'a (eräs alkueläin), ja kello 12 aikaan koko vesi vilisee niitä. Illalla ne kuolevat, ja seuraavana aamuna syntyy taas uusia. Tämän havainnon teki *Nitzsch* kuutena päivänä peräkkäin."

Niin viipyy kaikki vain silmänräpäyksen ja kiittää kuolemaa kohti. Kasvi ja hyönteinen kuolevat kesän lopulla, eläin, ihminen, muutaman vuoden kuluttua: kuolema niittää väsymättömästi. Mutta siitä huolimatta, niin, aivan kuin ei asia niin olisikaan, on kaikki aina olemassa paikallaan, aivan kuin kaikki olisikin katoamatonta. Aina vihannoi ja kukkii kasvi, surisee hyönteinen, pysyy eläin ja ihminen lakastumattoman nuorena, ja jo tuhannen kertaa nautitut kirsikat ovat meille joka kesä uudelleen tarjona. Kansatkin säilyvät, kuin kuolemattomat yksilöt, joskin ne toisinaan muuttavat nimeä, jopa niiden toimi, puuha ja kärsimys on aina sama. Historia tosin on alati kertovinaan meille jotakin uutta, sillä se on kaleidoskopin tapainen, mikä joka käänteellä näyttää uuden ryhmytyksen, vaikka me oikeastaan näemme aina saman silmäimme edessä. Mikä siis vastustamattomammin tunkee mieleen kuin ajatus, että syntyminen ja häviäminen ei kohdistu olioiden varsinaiseen olemukseen, vaan tämä jää sen koskemattomaksi, on siis katoamaton?

Senvuoksi kaikki mikä *tahtoo* olla olemassa, todellisuudessa on jatkuvasti ja loppumattomasti olemassa. Senmukaisesti ovat joka ajankohtana, sääskestä elefanttiin saakka, kaikki eläinsuvut täysilukuisina maan päällä. Ne ovat jo uudistuneet monia tuhansia kertoja ja tässä samana pysyneet. Ne eivät tiedä muista kaltaisistaan, jotka ovat eläneet ennen niitä tai niiden jälkeen elävät: suku elää alituisesti, ja tuntien, että se on katoamaton ja he samaa kuin se, ovat yksilöt turvallisella mielin. Elämäntahto ilmenee itselleen loppumattomana nykyisyytenä, koska tämä on suvun elämän muoto; siksi suku ei vanhene, vaan pysyy alati nuorena. Kuolema on sille, mitä uni yksilölle, tai silmälle räpäys, ja silmien rävähtelemättömyydestä intialaiset tuntevatkin jumalansa, kun nämä ilmenevät ihmishahmossa. Kuten maailma yön tullessa häviää, mutta ei silloin kuitenkaan hetkeäkään lakkaa olemasta, yhtä näennäinen on ihmisen ja eläimen häviö kuolemassa ja yhtä järkähtämättömänä jatkuu siinä niiden tosiolemus. Ajateltakoon nyt tämä kuoleman ja syntymän vaihtelu tapahtuvaksi äärettömän nopeana aaltoiluna, silloin on edessämme tahdon pysyvä objektivatio eli esineistymys, olioiden säilyvät aatteet kiinteinä kuin sateenkaari putouksen yllä. Tämä on ajallinen kuolemattomuus. Sen vaikutuksesta ei — vuosituhansien kuolemasta ja kuihtumuksesta huolimatta — vielä mitään ole mennyt hukkaan, ei ainoakaan aineen atomi, vielä vähemmän mitään siitä sisäisestä olemuksesta, joka ilmenee itselleen luontona. Senvuoksi voimme joka hetki turvallisesti huudahtaa: "Huolimatta ajasta, kuolemasta ja kuihtumuksesta olemme kuitenkin kaikki yhdessä!"

Siihen olentoon nähden kenties olisi tehtävä poikkeus, joka kerran olisi tästä leikistä lausunut täydestä sydäimestä: "Minä en *tahdo* enää". Mutta tässä ei vielä ole oikea paikka puhua siitä.

Mutta sensijaan on huomio kiinnitettävä siihen, että synnytyksen tuskat ja kuoleman katkeruus ovat ne molemmat pysyvät edellytykset, joiden kautta elämäntahto säilyy esineistymyksessään, joiden kautta siis tosi olemuksemme, ajan virran ja sukupolvien vaihtumisen koskemattomana, jatkaa olemassaoloaan alituisessa nykyisyydessä ja nauttii elämäntahdon myöntämyksen hedelmää. Vertauskohdan tarjoaa tässä se, että me vain sillä edellytyksellä, että yöllä nukumme, voimme olla valveilla päivän. Sisältääpä jälkimäinen ilmiö selityksenkin puheenalaisen vaikean kohdan ymmärtämiseen.[5]

Sillä *nykyisyyden* alusta eli täyte, *pleroma* eli aines, on oikeastaan alituisesti sama. Aika tekee meidät kykenemättömiksi välittömästi käsittämään tätä yhdensamaisuutta, ja aika on vain älymme muoto ja rajoitus. Se että tämän johdosta esim. tulevaisuutta ei vielä ole, on harha, joka meille paljastuu, kun se on tullut. Että oleellinen ymmärryksemme muoto tuo mukanaan sellaisen harhan, saa selityksensä ja oikeutuksensa siitä että luonto ei suinkaan ole antanut meille ymmärrystä olioiden olemusta, vaan ainoastaan vaikuttimien käsittämistä varten, se on siis tarkoitettu palvelemaan yksilöllistä ja ajallista tahdonilmiötä.[6]

Tehdessämme yhteenvedon tässä esittämistämme tarkasteluista, ymmärrämme myös mitä vanhat *elealaiset* tarkoittivat paradoksaalisella opillaan, ettei ole mitään syntymistä ja häviämistä, vaan että kaikki on liikkumatta paikallaan ("Parmenides ja Melissus kielsivät syntymistä ja häviämistä olevan, koska he uskoivat, ettei liikettä ole". *Stob. Ed.*, 1, 21). Samoin saa tässä valaistusta myös kaunis kohta *Empedokleessa* (kirjassa *Adversus Coloten*, c. 12): "Nuo vähämieliset! Sillä syviä ajatuksia ei ole niillä, jotka toivovat, että mitä ei ennen ollut, voisi olla olemassa, tai että mitään kuolee ja häviää. Ei toki viisas mies saata julistaa sellaista, että vain niin kauan kuin ihmiset elävät (sillä tätä nimittävät he elämäksi), ovat he olemassa, vain niin kauan sattuu heille ihania tai peljättäviä kohtaloita, mutta että he ennen syntymää ovat tyhjyyttä ja kuoleman jälkeen niinkään tyhjyyttä."

Samoin ansaitsee tässä mainitsemista eräs merkillinen ja paikallaan kovin hämmästyttävä kohta *Diderot'n* kirjassa *Jacques le fataliste*: "suunnattoman suuri linna, jonka otsalla luettiin: Minä en kuulu kenellekään ja minä kuulun koko maailmalle; te olette siellä ennenkuin sinne astuitte, te olette siellä vielä kun sieltä poistutte."

Tosin ihminen siinä merkityksessä, missä hän syntymässään tulee tyhjyydestä, raukeaa tyhjiyteen kuolemassa. Mutta olisi kovin mielenkiintoista oppia tuntemaan, mitä tämä tyhjiys oikeastaan on, koska varsin kohtalainen teräväjärkisyys riittää osoittamaan, ettei tämä empirinen tyhjiys suinkaan ole ehdoton, s.o. se ei ole tyhjyyttä kaikissa merkityksissä. Tähän älyämykseen johtaa jo se kokemushavainto, että vanhempien ominaisuudet tavataan jälkeläisessä, ne siis ovat säilyneet yli kuoleman. Tästä minä kuitenkin tulen puhumaan erityisessä luvussa.

Ei ole mitään suurempaa vastakohtaa kuin on ajan hellittämättömän paon, joka tempaa kaiken sisältönsä mukanaan, ja tosiolevaisuuden jähmeän liikkumattomuuden välillä, joka kaikkina aikoina pysyy samana. Ja jos katse tältä näkökannalta lähtien oikein ulkokohtaisesti kiinnitetään elämän välittömiin tapahtumiin, selviää katsojalle kirkkaasti pysyväinen nykyisyys ajan rataan keskipisteenä. — Verrattomasti kauemmin elävälle silmälle, joka yhdellä katseella käsittäisi ihmissuvun elämän kokonaisuudessaan, ilmenisi syntymän ja kuoleman alituinen vaihtelu jatkuvana aaltoiluna. Senvuoksi ei hänen mieleensä juolahtaisikaan nähdä siinä yhä uutta syntymistä tyhjästä tyhjiyteen; vaan kuten nopeasti pyritty kipuna meistä näyttää pysyvältä kehältä, nopeasti väreilevä jousi säilyvältä kolmiolta, heilahteleva viulunkieli sukkulalta, niin näyttäisi hänestä suku olevaiselta ja pysyvältä, kuolema ja syntymä aaltoilulta.

Tosiolemuksemme häviämättömyydestä kuolemassa on meillä siihen saakka erheellisiä käsityksiä, kunnes me päätämme tutkia sitä eläimissä, emmekä itsellemme yksin omista erästä sen erikoista lajia, kuolemattomuuden pöyhkeällä nimellä. Juuri tämä korskea vaatimus ja se ahdashenkinen käsitys, josta se johtuu, vaikuttaa että useimmat ihmiset niin itsepintaisesti kieltäytyvät tunnustamasta sitä päivänselvää totuutta, että me oleellisesti ja pääasiassa olemme samaa kuin eläimet; niin, vieläpä että he kauhistuen väistävät jokaista viittaustakin tähän meidän sukulaisuuteemme niiden kanssa. Mutta tämä totuuden kieltämys sulkee heiltä enemmän kuin mikään muu tien olemuksemme häviämättömyyden todelliseen tuntemukseen. Sillä ken etsii jotakin väärältä tieltä, hän on juuri senvuoksi oikean jättänyt eikä edellisen päässä koskaan saavuta mitään muuta kuin myöhäisen pettymyksen.

Reippaasti siis tavoittamaan totuutta — ei ennakkokuvitteluja noudattaen, vaan luonnon ohjausta! Ensinnä opittakoon, katsomalla mitä nuorta eläintä tahansa, tuntemaan suvun koskaan vanhenematon elämä — suvun joka oman ikuisen nuoruutensa heijastuksena antaa kullekin uudelle yksilölle ajallisen nuoruuden ja sallii sen astua elämäänsä niin uutena, niin reippaana kuin olisi maailma tänään syntynyt. Kysyköön kukin rehellisesti itseltään, onko tämänkeväinen pääskynen niin kokonaan toinen kuin ensimmäisen luomiskevään, ja onko todellakin molempien välillä tyhjästäluomisen ihme miljoonia kertoja uudistunut, jättääkseen tuloksensa yhtä monta kertaa ehdottoman hävityksen käsiin. Tiedän kyllä, että jos minä jollekulle vakavasti vakuuttaisin, että pihalla nyt leikkivä kissa on sama kuin se, joka siellä kolmesataa vuotta sitten samalla tavoin hyppeli ja hiipi, hän pitäisi minua hulluna; mutta tiedän myös, että on vielä paljon hullumpaa uskoa, että tämänpäiväinen kissa olisi tykkänään ja läpikotaisin toinen kuin tuo kolmesataa vuotta sitten elänyt.

Tarvitsee vain vilpittömästi ja vakavasti syventyä jonkun tällaisen korkeamman luurankoisen tarkasteluun, selvästi tajutakseen, että tämä tutkimaton olento, sellaisena kuin se nyt siinä on, ei

kokonaisuudessaan saata mitenkään raueta tyhjyyteen — ja siitä huolimatta on toiselta puolen sen katoavaisuus ilmeinen. Tämä johtuu siitä, että eläimessä sen aatteen (suvun) iäisyys on saanut leimansa yksilön äärellisyydestä. Sillä määrättyssä mielessä on kylläkin totta, että meillä kussakin yksilössä on eri olento edessämme, nimittäin siinä mielessä, mikä johtuu syyperusteen väittämästä, sillä tätä noudattavat myös aika ja paikka, jotka ovat *principium individuationis*, yksilöistymyksen peruste. Mutta toisessa mielessä se taas ei ole totta, nimittäin siinä, jonka mukaan todellisia ovat vain olioiden pysyvät muodot eli aatteet. Tämä ajatus oli Platonilla niin selvillä, että siitä tuli hänen perusoppinsa, hänen filosofiansa keskipiste, ja sen käsittämisestä hänen tunnuksensa, oliko asianomainen ollenkaan kykenevä filosofoimaan.

Kuten pauhaavan putouksen pirstoutuneet pisarat salaman nopeudella vaihtuvat, sillä aikaa kun niiden muodostama sateenkaari liikkumattoman levollisena viipty paikallaan, tämän lakkaamattoman vaihtelun koskemattomana, niin jää jokainen *aate*, s.o. jokainen elävien olioiden suku yksilöittensä alituisen vaihtelun koskemattomaksi. Mutta *aatteessapa* eli suvussa elämäntahdolla oikeastaan on juurensa ja siinä se ilmenee; siksi tämä tahto todellisuudessa välittääkin vain suvun olemassaolosta. Esim. jalopeurat (*leo*), jotka ovat syntyneet ja kuolevat, ovat kuin putouksen pisarat; mutta *leonitas*, jalopeurain *aate* eli hahmo, on sen yllä olevan järkähtämättömän sateenkaaren kaltainen. Senvuoksi katsoikin *Platon* vain aatteet, s.o. suvut, tosioleviksi, yksilöt sensijaan vain lakkaamatta syntyviksi ja häviäviksi ilmiöiksi. Siitä, että jokainen eläin- ja ihmisyksilö syvimmissään tajuaa tämän katoamattomuuden, johtuu että se saattaa niin turvallisena ja huolettomana vaeltaa keskellä lukemattomia sattumia, jotka voivat sen joka hetki tuhota, vieläpä suoraan kohti kuolemaa. Hänen silmistään loistaakin suvun levollisuus, johon tämä perikato ei ulotu. Ihmiselle eivät epävarmat ja vaihtelevat uskonkappaleet koskaan voisi suoda tätä levollisuutta. Mutta kuten sanottu, osoittaa silmäys mihinkä eläimeen tahansa, ettei kuolema ole esteeksi elämän ytimelle, tahdolle, sen ilmenemyksissä.

Mikä tutkimaton salaisuus piileekään joka eläimessä! Katsokaa lähintä, katsokaa koiraanne; miten levollisena se seisoo paikallaan! Monien tuhansien koirien täytyi kuolla, ennenkuin tuli tämän vuoro elää. Mutta näiden tuhansien perikato ei ole koiran *aatetta* koskettanut: se ei ole kaikesta tästä kuolemista vähintäkään häiriintynyt. Siksi seisoo koira niin reippaana ja alkuvoimaisena siinä, kuin olisi tämä päivä sen ensimmäinen eikä mikään voisi olla sen viimeinen, ja sen silmistä loistaa sen häviämätön perusaate, Arkhaios. Mitä on siis kautta näiden vuosisatojen vaipunut kuolemaan? — Ei koira, se on kulumattomana edessämme; vain sen varjo, sen kuvastus meidän aikaan sidotussa tiedonmuodossamme. Kuinka saattaa toki kukaan uskoa, että häviäisi se, mikä alati uudelleen on olemassa ja täyttää kaiken ajan? — Tosin on asia kokemuksen kannalta kylläkin selitettävissä: sikäli kuin kuolema tuhosi yksilöitä, loi näet siitos uusia. Mutta tämä kokemuksen antama selitys on vain näennäinen: se asettaa toisen arvoituksen toisen sijaan. Asian metafyyssillinen älyämys on, joskaan ei niin helposti saatavissa, kuitenkin ainoa tosi ja tyydyttävä.

Subjektivisen eli itsekohtaisen menettelyn kautta paljasti *Kant* sen suuren, joskin kielteisen totuuden, ettei aika saata olla tosiolevaisen ominaisuus, koska se ennalta valmiina piilee meidän käsityskyvyssämme. Nytpä on kuolema ajallisen ilmiön ajallinen loppu; mutta niin pian kun poistamme ajan, ei mitään loppua enää ole, vaan tämä sana on kadottanut kaiken merkityksensä. Minä puolestani koetan nyt tässä objektivistista eli ulkokohtaista tietä näyttää asian myönteisen puolen, että näet tosiolevainen jää ajan ja sen, mikä vain senkautta on mahdollista, syntymän ja kuoleman, koskemattomaksi, ja ettei ajan ilmiöillä voisi olla edes tätä uupumatta vaihtuvaa, tyhjyyden partaalla vietettyä olemassaoloa, ellei niiden ydin olisi iäisyydestä kotoisin. *Iäisyys* tosin on käsite, joka ei mihinkään havaintoon perustu; siksi sen sisällys onkin pelkästään kielteinen, se ilmaisee vain ajatonta olemassaoloa. *Aika* on kuitenkin vain iäisyyden kuva, kuten Plotinos sanoo; ja samoin on ajallinen elämämme pelkkä tosiolemuksemme kuva. Tämä piilee iäisyydessä, koskapa aika on vain meidän tietomme muoto, ja vain se saattaa meidät käsittämään oman ja kaikkien muiden olioiden olemuksen katoavaiseksi, äärelliseksi ja perikadolle ylenannetuksi.

Toisessa kirjassa olen esittänyt, mitenkä tosiolevaisena esiintyvän tahdon adekvatinen objektiviteetti eli sitä täsmällisesti tulkitseva esineellisyys kullakin sen asteella on (platoninen) idea eli aate; samaten kolmannessa kirjassa, että olioiden aatteille on korrelaattina eli välttämättömästi edellytettävänä vastikkeena puhdas tiedoitseva subjekti eli itseys; siis voivat ne tulla tajutuiksi vain poikkeuksellisesti, erikoisen suotuisissa olosuhteissa ja ohimennen. Yksilölle, siis ajan muodossa ilmenevälle tiedolle, esiintyy aate sensijaan *suvun* muodossa, joka on aate ajan hahmoon venyneenä. Senvuoksi on siis suku tosiolevaisen, s.o. elämäntahdon välittömin esineistymys. Jokaisen eläimen, ja näin ollen myös ihmisen, sisäisin olemus piilee siis *suvussa*: tässä siis, eikä oikeastaan yksilössä, on mahtavasti viriävällä elämäntahdolla juurensa. Sensijaan on vain yksilöllä välitöntä tajuntaa; senvuoksi se kuvittelee olevansa toista kuin suku, ja siksi se pelkää kuolemaa. Elämäntahto ilmenee yksilöön nähden nälkänä ja kuolemanpelkona; sukuun nähden sukuviettinä ja intohimoisena huolehtimisena jälkeläisistä.

Yhtä pitää tämän kanssa havainto, että luonto, joka on mainitusta yksilön harhaluulosta vapaa, yhtä huolekkaasti varjelee sukua kuin se välinpitämättömästi antaa yksilöiden tuhoutua: jälkimäiset ovat

sille aina vain välikappaleita, edellinen on sen tarkoitus. Senvuoksi ilmenee niin räikeä vastakohta siinä, miten saita se on yksilöitä varustaessaan ja miten tuhlaavainen, kun suku on kysymyksessä. Tässä suhteessa saadaan näet usein *yhdeltä* yksilöltä vuosittain satojatuhansia itiöitä ja enemmän; näin tuotteliaita ovat esim. puut, kalat, äyriäiset, termitit y.m. Edellisessä suhteessa taas on kukin varustettu kyvyillä ja elimillä vain niukasti sen verran, että se hellittämättömästi ponnistaen saattaa pysyä hengissä; senvuoksi täytyykin silvotun tai heikontuneen eläimen säännöllisesti nääntyä nälkään. Ja missä satunnainen säästö käy päinsä, siten että hätätilassa voidaan tulla toimeen ilman jotakin osaa, siellä on se, vastoin tavallista järjestystäkin, pidätetty. Senvuoksi puuttuu esim. monilta toukilta silmät; eläinparat saavat sokeina tunnustella tietään lehdeltä lehdelle, mikä tuntosarvien puuttuessa tapahtuu siten, että ne heiluttelevat ilmassa kolmea neljännestä ruumiistaan, kunnes kohtaavat jonkun esineen, jolloin niiltä usein jää saavuttamatta ihan vierestä saatava ravinto. Kaiken tämän vaikuttaa *lex parsimoniae naturae*, luonnon säästäväisyyden laki, jonka ilmaisuun: *natura nihil facit supervacaneum*, luonto ei tee mitään tarpeetonta, vielä voidaan lisätä: *et nihil largitur*, eikä mitään ilmaiseksi. — Sama luonnon menettelytapa ilmenee siinä, että kuta paremmin yksilö ikänsä nojalla pystyy suvun jatkamiseen, sitä voimakkaammin ilmenee hänessä *vis naturae medicatrix*, luonnon parantava voima. Senvuoksi sen haavat helposti paranevat ja se huokeasti toipuu taudeista. Tämä kyky heikkenee samassa määrässä kuin siitoskyky ja vaipuu syvälle sittenkun jälkimäinen on sammunut; sillä silloin on yksilö luonnon silmissä käynyt arvottomaksi.

Luokaamme vielä silmäys olioiden astejaksoon ynnä sitä noudattavaan tajunnan asteettaisuuteen, polyypistä ihmiseen asti. Silloin näemme tosin, miten tämän ihmeellisen pyramidin pitää pysähtymättömässä väreilyssä yksilöiden kuolema, mutta miten se siitoksen sieten kautta sukuina säilyy kautta äärettömän ajan. Kun siis yllä esitetyn mukaan ulkokohtainen suku ilmenee häviämättömänä, näyttää sen itsekohtainen ilmenemys, joka on vain näiden olioiden itsetietoisuus, olevan mitä lyhytaikaisin ja tulevan lakkaamatta hävitetyksi, yhtä usein taas astuakseen käsittämättömällä tavalla tyhjästä esiin. Todellakin täytyy sen olla kovin lyhytnäköinen, joka antaa tämän harhan pettää itseään eikä ymmärrä, että joskin täten vain ulkokohtainen olio esiintyy ajallisesti säilyvänä, niin kuitenkin itsekohtaisen, s.o. *tahdon*, joka siinä kaikessa elää ja ilmenee, ja sen mukana tiedoitsevan subjektin, jonka kautta edellinen itselleen kuvastuu, täytyy niinkään olla häviämätön, koska toki ulkokohtaisen eli ulkoisen säilyminen saattaa olla vain itsekohtaisen eli sisäisen olion häviämättömyyden ilmaus. Edellisellä ei nimittäin voi olla mitään, jota se ei olisi saanut jälkimäiseltä lainaksi, se ei saata oleellisesti ja alkuperäisesti olla ulkokohtaista, ilmiötä, ja sitten toisessa sijassa, satunnaisesti, itsekohtaista, tosiolevalta, itsetajuntaa. Sillä tietenkin edellinen ilmiönä edellyttää sen, mikä ilmenee, muiden havaittavana olona se edellyttää itseoloa, ja objektina subjektia, mutta ei päinvastoin. Täytyyhän olioiden perustan aina piillä siinä mitä ne itsekseen ovat, siis itsekohtaisuudessa eikä ulkokohtaisuudessa, mitä ne ovat vasta muille, vieraassa tajunnassa havaittavina. Senmukaisesti huomasimme ensimmäisessä kirjassa, että filosofian oikea lähtökohta oleellisesti ja välttämättömästi on itsekohtainen, siis idealistinen, kuin myös, että päinvastainen ulkokohtainen lähtöpiste johtaa materialismiin.

Perusolennoltamme olemme paljon suuremmissa määrässä kuin tavallisesti ajattelemme samaa kuin maailma: sen sisäinen tahto on meidän tahtomme, sen ilmenemys on meidän mielletämme. Ken kerran saattaisi selvästi tajuta tämän yhdensamaisuuden, hänen silmissään häviäisi ero ulkomaailman säilymisen ja hänen oman kuolemanjälkeisen säilymisensä välillä. Kumpikin ilmenisi hänelle samana asiana, jopa saisi harhaluulo niiden eroavaisuudesta hänet hymyilemään. Sillä näin ymmärretty olemuksemme häviämättömyys johtuu juuri makrokosmoksen ja mikrokosmoksen yhdenmukaisuudesta, siitä, että ulkomaailman ja tajuavan olennon oman pienoismaailman ydin on sama. Tässä sanotun saattaa selvittää omituisella, mielikuvituksessa suoritettavalla kokeella, jota saattaa nimittää metafyyssilliseksi. Koettakoon lukija kuvailla mielessään kuolinhetkeään, joka missään tapauksessa ei tule olemaan etäinen. Silloin ajattelee hän itsensä poistuneeksi ja maailman säilyneeksi; mutta pian hän omaksi ihmeekseen huomaa, että hän tällöin kuitenkin on olemassa. Sillä hän on luullut kuvailevansa maailmaa ilman itseään: mutta tajunnassa on minuuksella välittömästi annettuna, ja se vasta välittää maailman olemassaolon, tämän tajuttavana maailma vasta on olemassa. Ajatus, että tämä kaiken olevaisen keskus, kaiken todellisuuden ydin, voitaisiin poistaa ja sen ohessa kuitenkin antaa maailman jatkaa olemassaoloaan: se ajatus on kyllä *in abstracto* ajateltavissa, mutta ei realisoitavissa. Yritys ajatella sekundärinen ilman primäristä, ehdonalainen ilman ehtoansa, ilmiötä ilman ilmenevää, epäonnistuu joka kerran, suunnilleen samoin kuin yritys ajatella tasasivuista suorakulmaista kolmiota, tai materian häviämistä ja syntymistä ja muita senkaltaisia mahdottomuuksia. Tarkoitettujen tunteiden sijasta herää meissä tällöin tietoisuus siitä, että maailma yhtä paljon sisältyy meihin kuin me maailmaan ja että kaiken todellisuuden lähde kumpuaa omasta olennostamme. Tulos on oikeastaan tämä: aika, jolloin minua ei enää ole, on ulkokohtaisesti katsoen kerran tuleva, mutta itsekohtaisesti katsoen se ei voi koskaan tulla. — Saattaisi senvuoksi suorastaan kysyä, missä määrin kukin sydämessään todellisuudessa uskoo asiaan, jota hän ei oikeastaan ollenkaan saata ajatella, ja eikö aina kuolemamme meistä ole pohjaltaan maailman satumaisin asia, kun mainittuun pelkästään älylliseen, mutta kunkin jossakin määrin jo tekemään kokeeseen liittyy tietoisuus tosiolettomme häviämättömyydestä.

Se syvä vakaumus, että kuolema ei voi meitä tuhota, joka jokaisen povessa piilee — kuten tämän lähestyessä säännöllisesti ilmenevät omantunnonvaivatkin todistavat — on läheisesti liittynyt tietoisuuteemme alkuperäisyydestämme ja iäisyydestämme. Sen vuoksi saattoikin Spinoza sanoa: *sentimus experimurque nos aeternos esse* — me tunnemme ja koemme, että olemme ikuisia. Sillä katoamattomaksi saattaa järkevä ihminen ajatella itseään vain mikäli hän ajattelee itsensä aluttomaksi, siis ikuiseksi, oikeastaan ajattomaksi. Joka taas luulee tyhjästä tulleen, hänen täytyy ajatella myös tyhjäksi raukeavansa, sillä ajatus, että iäisyys on kulunut, ennenkuin häntä oli, mutta sitten alkaa toinen, jonka kuluessa hän ei koskaan lakkaa olemasta, on mahdoton. Katoamattomuutemme vanhin perusta on todellakin vanha väite: *Ex nihilo nihil fit, in nihilum nihil potest reverti* — tyhjästä ei mitään synny eikä tyhjäksi voi mikään raueta. Senvuoksi sanookin varsin sattuvasti *Theophrastus Paracelsus* (*Werke*, Strassburg 1603, nid. 2, s. 6): "Minussa oleva sielu on jostakin syntynyt, senvuoksi ei se raukea tyhjään, sillä jostakin se tulee". Hän esittää tässä oikean perusteen. Mutta sen, joka pitää ihmisen syntyä hänen ehdottomana alkunaan, täytyy pitää kuolemaa hänen ehdottomana loppunaan. Sillä molemmilla on sama merkitys; siis saattaa kukin ainoastaan sikäli ajatella itseään *kuolemattomaksi*, mikäli hän ajattelee itseään *syntymättömäksi* samassa merkityksessä. Samaa kuin syntymä on olemukseltaan ja merkitykseltään kuolema: sama viiva on siinä kumpaankin suuntaan vedetty. Jos edellinen on todellista tyhjästä syntymistä, silloin on jälkimäinen todellista tyhjäksi raukeamista. Mutta todellisuudessa saatamme vain ajattelemalla tosiolentoamme ijäiseksi, siis ajattomaksi, ajatella sitä katoamattomaksi. Oletus, että ihminen olisi tyhjästä luotu, johtaa välttämättömästi siihen, että kuolema on hänen ehdoton loppunsa. Tässä on siis W. T. täysin johdonmukainen: sillä tyhjästä luomiseen ei sovellu mikään kuolemattomuusoppi. Uustestamentilliseen kristillisyyteen kuuluu sellainen, koska sen henki on intialainen ja senvuoksi sen alkuperäkin intialainen enemmän kuin luullaan, joskin vain egyptiläisten välityksellä. Mutta siihen juutalaisheimoon, johon mainittu intialainen viisaus oli luvatussa maassa istutettava, sopii se yhtä huonosti kuin tahdon vapaus tahdon ajalliseen luomiseen, taikka niinkuin

humano capiti cervicem pictor equinam jungere si velit.[7]

On aina paha olla olematta läpikotaisin alkuperäinen ja yhdestä palasta veistetty. — Sensijaan opettaa brahmalaisuus ja buddhalaisuus aivan johdonmukaisesti kuolemanjälkeisen elämän lisäksi syntymänedellistä (syntymä on rikos, jonka sovittaminen on elämän tarkoitus). Kuinka selvästi he tällöin ovat tietoisia tämän johtopäätöksen välttämättömyydestä, sen osoittaa seuraava kohta *Colebrooken* Intian filosofian historiassa (*Transact. of the Asiatic London Society*, nid. I, s. 577): "Vastoin Bhagavadin järjestelmää, joka on vain osittain kerettiläinen, tekee Vyasa muiden muassa seuraavan tärkeimmän vastaväitteen: sielu ei olisi ikuinen, jos se olisi kerran luotu, jos sillä siis olisi alku". Edelleen sanotaan Uphamin "Buddhalaisuudessa" (s. 110): "Tuonelassa on kovin osa niillä uskonottomilla, joita nimitetään *deittyiksi*; nämä ovat sellaisia, jotka hyljäten Buddhan todistuksen kannattavat kerettiläistä oppia, että kaikki elävät olennot saavat alkunsa äidin kohdussa ja loppunsa kuolemassa".

Joka käsittää olemassaolonsa pelkästään satunnaiseksi, sen täytyy tosin pelätä kadottavansa se kuolemassa. Se taas, joka ylimalkaankin älyää, että tämä johtuu jostakin alkuperäisestä välttämättömyydestä, ei usko, että välttämättömyys, joka on aikaansaanut jotain niin ihmeteltävää, olisi rajoittunut tällaiseen ajan katkelmaan, vaan että se vaikuttaa aina. Välttämättömäksi taas huomaa olemassaolonsa se joka punnitsee, että tähän hetkeen saakka, jolloin hän on olemassa, jo on kulunut ääretön aika, siis ääretön määrä muutoksia, mutta että hän niistä huolimatta kuitenkin on olemassa: kaikki mahdolliset tilat ovat siis jo esiintyneet, niiden kykenemättä hänen olemassaoloansa hävittämään. *Jos hän koskaan olisi saattanut olla olematta, ei häntä nytkään olisi*. Sillä jo kulunut ääretön aika ynnä se, että kaikki mahdolliset tapahtumat jo ovat siinä esiintyneet, takaa, että *mikä on olemassa, on välttämättömästi olemassa*. Siis on jokaisen käsitettävä itsensä välttämättömäksi olennoiksi, s.o. sellaiseksi, jonka oikeasta ja tyhjentävästä määritelmästä — jos tämä vain olisi selvillä — seuraisi sen olemassaolo.

Tähän ajatuskulkuun sisältyy todellakin ainoa immanentti, s.o. kokemusseikkojen piirissä pysyttelevä todistus tosiolentomme häviämättömyydestä. Tämän olemukseen täytyy näet kuulua olemassaolon, koska mainittu häviämättömyys näyttäytyy riippumattomaksi kaikista mahdollisista syysarjan mukanaan tuomista tiloista: nämä ovat näet jo tehneet omansa ja kuitenkin on se järkyttänyt olemassaoloamme yhtä vähän kuin myrskytuuli valonsädettä, joka loistaa sen läpi. Jos aika omin voimin saattaisi viedä meidät kohti autuuden tilaa, niin olisimme jo kauan sitten siinä, sillä ääretön aika on takanamme. Mutta myös: jos se voisi viedä meidät kohti perikatoamme, olisimme jo kauan sitten lakanneet olemasta. Siitä, että me nyt olemme olemassa, seuraa tarkkaan punniten, että meidän täytyy aina olla olemassa. Sillä me itse olemme se olemus, millä aika on täyttänyt tyhjyytensä; senvuoksi se täyttääkin *kaiken* ajan, nykyisyyden, menneisyyden ja tulevaisuuden samalla tavoin, ja meidän on yhtä mahdoton pudota pois olemassaolosta kuin avaruudesta.

Tarkkaan katsoen on mahdoton ajatella, että se, mikä kerran kaikella todellisuuden voimalla on

olemassa, koskaan voisi raueta tyhjiyteen ja sitten olla olematta kautta äärettömän ajan. Tästä on saanut alkunsa kristittyjen oppi kaiken takaisinpaluusta, hindujen oppi, että Brahma yhä uudelleen luo maailman, ynnä kreikkalaisten filosofien samanlaatuiset dogmit. Olemisemme ja olemattomuutemme suuri salaisuus, jonka selvittämiseksi nämä ja kaikki sensuuntaiset opit on keksitty, johtuu lopulta siitä, että se mikä ulkokohtaisesti on ääretön aikasarja, itsekohtaisesti katsoen on piste, jakamaton, aina läsnä oleva nykyisyys. Mutta kuka sen käsittää? Selvimmin on *Kant* sen esittänyt, kuolemattomassa opissaan ajan idealisuudesta ja tosiolevaisen yksinomaisesta realiteetista. Sillä tästä seuraa, että olioiden, ihmisten, maailman varsinainen olemus piilee pysyvästi ja jatkuvasti "pysyvässä nykyisyydessä", kiinteänä ja liikkumattomana, ja että ilmiöiden ja tapahtumain vaihtelu johtuu pelkästään siitä, että me käsitämme ne ajan havaintomuodossa.

Sensijaan, että ihmisille sanotaan: "olemassaolonne on syntymässä alkanut, mutta te olette kuolemattomat", pitäisi heille sanoa: "te ette ole tyhjiyttä" ja opettaa heidät tämä ymmärtämään Hermes Trismegistoksen lausumana pidetyn väitteen suuntaan: "sillä mikä on, se on aina oleva" (*Stob. Ecl. I, 43, 6*). Mutta ellei tässä onnistuta, vaan ahdistunut sydän virittää vanhan valituslaulunsa: "Minä näen kaikkien olentojen syntymässä tulevan tyhjästä ja kotvan kuluttua vaipuvan tämän helmaan takaisin; minunkin olemassaoloni, joka nyt kuuluu nykyisyyteen, on kohta oleva kaukaisessa menneisyydessä, ja minä raukean tyhjiyteen!" — niin on oikea vastaus: "Etkö siis ole olemassa? Eikö sinulla siis ole omana kallisarvoinen nykyisyys, jota te ajan lapset kaikki niin kiihkeästi pyydätte, eikö se todella ole omasi? Tunnetko tiet, jotka ovat sinut siihen tuoneet, jotta voisit väittää, että kuolema ne sinulta sulkee? Minuutesi olemassaolo ruumiisi tuhoutumisen jälkeen on sinulle mahdollisuutena käsittämätön, mutta saattaako se olla käsittämättömämpi kuin sinulle on nykyinen olemassaolosi ja se miten sinä siihen saavuit? Miksi epäilisit, etteivät ne salaiset tiet, jotka ovat olleet sinulle avoinna tähän nykyisyyteen, ole sinulle avoinna jokaiseen tulevaisuuteenkin?"

Joskin siis tämänlaatuiset tarkastelut ovat omansa herättämään vakaumuksen, että meissä on jotakin, mitä kuolema ei saata hävittää, niin edellyttää se kuitenkin korkeampaa näkökantaa, josta katsoen syntymä ei ole olemassaolomme alku. Mutta tästä seuraa, että mikä esiintyy kuolemassa häviämättömänä, ei oikeastaan ole yksilö, joka on siitoksen kautta syntynyt ja isänsä ja äitinsä ominaisuuksien leimaama, jotenka se esiintyy pelkkänä suvun erikoismuotona, mutta sellaisena saattaa olla ainoastaan katoavainen. Kun yksilöllä tämän mukaisesti ei saata olla mitään muistoa olemassaolostaan ennen syntymää, ei sillä kuoleman jälkeen myöskään voi olla mitään sellaista nykyisestä. Mutta jokainen katsoo minuutensa kuuluvaksi tajuntaan. Senvuoksi minuus hänestä näyttää yksilöllisyyteen sidotulta, jonka keralla kaikki se häviää, mikä hänelle tällaisena on omituista ja erottaa hänet muista. Senvuoksi hän ei voi erottaa yksilötöntä säilymistään muiden olentojen jatkuvasta olemassaolosta, ja hän näkee minuutensa hukkuvan.

Mutta sen, joka näin liittää olemassaolonsa *tajuntansa* identiteettiin ja senvuoksi vaatii tälle loppumatonta säilymistä kuoleman jälkeen, tulisi ottaa huomioon, että hän voi sellaisen saavuttaa ainoastaan sillä hinnalla, että hänellä ennen syntymää on samanlainen loppumaton menneisyys. Sillä kun hänellä ei ole mitään muistoa olemassaolostaan ennen syntymää, jolloin hänen tajuntansa alkaa, täytyy tämän hänelle merkitä olemassaolonsa alkamista tyhjiydestä. Mutta silloin hän saa ostaa loppumattoman kuolemanjälkeisen olemassaolon yhtä pitkällä syntymänedellisellä, joten lasku menee tasan, hänen voittamattansa mitään. Mutta jos taas se olemassaolo, minkä kuolema jättää koskemattomaksi, on toinen kuin yksilöllisen tajunnan olo, täytyy sen olla syntymästä samalla lailla riippumaton kuin kuolemasta, ja näin ollen täytyy olla yhtä oikein sanoa: "minä tulen aina olemaan", ja "minä olen aina ollut", jolloin saadaan kaksi äärettömyyttä yhden sijasta.

Oikeastaan piilee kuitenkin sanassa 'minä' mitä suurin kaksimielisyyys, kuten se ilman muuta ymmärtää, joka muistaa toisen kirjamme sisällön ja siinä esitetyn eron olentomme tahtovan ja tiedoitsevan puolen välillä. Riippuen siitä, kuinka minä tämän sanan kulloinkin käsitän, saatan sanoa: "Kuolema on minun täydellinen loppuni"; tai myös: "Yhtä äärettömän vähäinen osa maailmaa kuin olen, yhtä vähäinen osa todellista olentoani on tämä minun personallinen ilmenemykseni". Mutta minuus on tajunnan pimeä piste, kuten verkkokalvolla näköhermon tulokohta on sokea, kuten aivot itse ovat aivan tunnottomat, auringon massa on pimeä ja silmä näkee kaiken, mutta ei itseään. Meidän tietokykymme on kokonaan ulospäin kääntynyt, mikä johtuu siitä, että se on pelkästään itsensä säilytysvaistoa, siis ravinnonetsimistä ja saaliin tavoitusta varten syntyneen aivotoiminnan tuote. Sen vuoksi on kukin itsestään tietoinen ainoastaan yksilönä, jollaisena hän itselleen ulkoisessa havainnossa esiintyy. Jos hän sitä vastoin saattaisi tulla tietoiseksi siitä, mitä hän vielä sen lisäksi on, jättäisi hän mielellään yksilöllisyytensä sikseen, hymyilisi itsepintaiselle kiintymykselleen sitä kohtaan ja sanoisi: "Mitä huolettaa tämän yksilöllisyyden menetys minua, jossa piilee lukemattomien yksilöllisyyksien mahdollisuus?" Hän ymmärtäisi, että joskaan hänellä ei ole odotettavissa yksilöllisyytensä säilymistä, on hän kuitenkin aivan yhtä hyvin varustettu kuin jos hänellä sellainen olisi, koska hänessä piilee täydellinen korvaus siitä.

Senlisäksi saattaisi vielä huomauttaa, että useampien ihmisten yksilöllisyys on niin kurja ja arvoton,

etteivät he todellakaan mitään menetä siinä, ja että mikä heissä vielä saattaa olla jonkun arvoista, on heidän olentonsa yleisinhimillinen puoli; mutta tällepä saattaakin katoamattomuuden luvata. Saattaisipa jokaisesta yksilöllisyydestä sellaisenaan johtuva jäykkä muuttumattomuus ja oleellinen rajoitus loppumattomasti jatkuessaan käydä yksitoikkoisuudellansa vihdoinkin niin ylen kyllästyttäväksi, että olio siitä vapautuakseen mieluummin raukeisi tyhjyyteen. Joka vaatii yksilöllisyydelle kuolemattomuutta, tahtoo oikeastaan loppumattomiin jatkaa erästä erehdyttä. Sillä pohjaltaan on kuitenkin jokainen yksilöllisyys vain erikoinen erehdys, harha-askel, jotakin, jonka olemattomuus olisi parempi kuin olemassaolo. Elämän varsinainen tarkoitus onkin vapahtaa meidät siitä. Tätä todistaa sekin, että useimmat, jopa oikeastaan kaikki ihmiset ovat niin rakennetut, etteivät he voisi olla onnellisia, joutuivat he mihin maailmaan tahansa. Sikäli, näet, kuin jossakin maailmassa ei olisi hätää ja vaivaa, valtaisi heidät ikävystymys, ja sikäli kuin tämä olisi estetty, joutuisivat he hädän, piinan ja kärsimyksen valtaan. Jotta ihminen eläisi autuaassa tilassa, ei siis suinkaan olisi riittävää sijoittaa häntä "parempaan maailmaan", vaan tarvitaan vielä, että hänessä tapahtuisi perinpohjainen muutos, että hän siis ei enää olisi mitä hän on, ja tulisi sellaiseksi, millainen hän ei ole. Mutta tällöin pitäisi hänen ensinnä lakata olemasta mitä hän on: tämän vaatimuksen täyttää toistaiseksi kuolema, jonka siveellinen välttämättömyys tältäkin näkökannalta voidaan osoittaa. Muuttaa koko olentonsa merkitsee itse asiassa samaa kuin joutua kokonaan toiseen maailmaan. Tästä lopulta johtuu myös se ulkokohtaisen riippuvaisuus itsekohtaisesta, minkä ensi kirjamme idealismi osoittaa; täten piilee tässä transcendentalifilosofian ja etiikan yhtymäkohta. Kun tämä otetaan huomioon, käy ilmi, että elämän unelmasta herääminen on mahdollinen vain siten, että samalla koko sen peruskudos hajoaa, itse sen elin, intellekti eli ymmärrys muotoineen, joka edelleenkin kutoisi unelman äärettömiin; niin kiinteästi kuuluu jälkimmäinen edelliseen. Se, joka tämän unelman oikeastaan uneksi, on kuitenkin toinen kuin ymmärrys, ja se yksin jää jällelle. Sensijaan on huoli siitä, että kuolemassa on kaikki lopussa, verrattavissa uneksijan luuloon, että olisi vain unia, ilman uneksijaa.

Mutta kun siis yksilöllinen tajunta on kuolemassa kerran loppunut, olisiko silloin edes toivottavaa, että se taas heräisi, jatkaakseen olemassaoloaan loppumattomiin? Eihän sen sisällys suurimmalta osaltaan, niin, useimmiten ensinkään ole mitään muuta kuin vähäisten, maallisten, vaivaisten ajatusten ja loppumattomien huolien virta: annettakoon tämän toki kerran päästä lepoon! — Ymmärtäväisesti kirjoittivatkin senvuoksi muinaisajan ihmiset hautakiviinsä: *securitati perpetuae* — alituisen rauhaan — tai *bonae quieti* — hyvään lepoon. Jos taas, kuten usein tapahtuu, vaadittaisiin yksilöllisen tajunnan jatkuvaa säilymistä, jotta siihen liitettäisiin haudantakainen palkinto tai rangaistus, niin merkitsisi tämä pohjaltaan vain hyveen ja itsekkyyden yhdistämistä. Mutta nämä kaksi eivät tule koskaan toisiaan syleilemään: ne ovat alusta asti vastakkaisia toisilleen. Täysin perusteltu on sensijaan se vakaumus, minkä jalosten tekojen näkeminen herättää, että se rakkauden henki, joka käskee toista säästämään vihollistaan, toista oman henkensä uhalla auttamaan lähimmäistään, ei koskaan voi haihtua eikä raueta tyhjyyteen. —

Perusteellisin vastaus kysymykseen yksilön jatkuvasta olemassaolosta kuoleman jälkeen sisältyy *Kantin* suureen oppiin *ajan idealisuudesta*. Juuri tässä kohden se näyttäytyy erinomaisen hedelmälliseksi. Se näet asettaa täysin teoretisen, mutta hyvin perustellun älyämyksen opinkappalten sijaan, jotka niin hyvin toisella kuin toisellakin tiellä johtavat järjettömyyksiin, ja täten se kerrassaan syrjäyttää kaikkein vaivaloisimman metafyyssillisistä kysymyksistä. Käsitteet sellaiset kuin alkaa, loppua ja jatkua saavat kaiken merkityksensä ajalta ja pätevät siis pelkästään tällä edellytyksellä. Mutta aika ei ole mitään ehdottomasti olevaista, ei ole olioiden tosiolomisen — "*das Seyn an sich*" — laatu, vaan ainoastaan muoto, johon meidän tietomme omasta ja kaikkien olioiden olost ja olemuksesta pukeutuu; juuri senvuoksi se on kovin epätäydellinen ja rajoittuu pelkkiin ilmiöihin. Ainoastaan siis näiden piirissä ovat sellaiset käsitteet kuin lakkaaminen ja jatkuminen käyttökelpoisia, mutta ne eivät sovellu siihen mikä niissä ilmenee, olioiden tosiolomukseen, joihin sovellettuina mainitut käsitteet siis kadottavat kaiken merkityksensä. Tämä ilmeneekin siinä, että näiden aikakäsitteiden pohjalla esitettyyn kysymykseen on mahdoton vastata ja että väite puoleen taikka toiseen joutuu yhtä painavien vastaväitteiden alaiseksi. Saattaisi tosin väittää, että meidän tosiolomuksemme säilyy kuoleman jälkeen, koska ei pidä paikkaansa, että se tuhoutuisi; mutta yhtä hyvin saattaa väittää, että se tuhoutuu, koska ei pidä paikkaansa, että se säilyy. Pohjaltaan on toinen väite yhtä tosi kuin toinenkin. Tässä saattaisi siis asettaa antinomian tapaisen — voisi asettaa kaksi yhtä pätevää järkisyyttä vastakkain. Mutta kumpikin sisältäisi pelkästään kielteisen väitteen: arvostelman subjektilta kiellettäisiin kaksi kontradiktoorisesti vastakkaista predikaattia. Tämä johtuu kuitenkin vain siitä, että koko kysymyksenalainen kategoria on subjektiiin soveltumaton. Mutta jos nyt subjektilta ei kielletä molempia predikaatteja yhdessä, vaan yksi kerrallaan, alkaa näyttää siltä kuin olisi kulloinkin kielletyn predikaatin kontradiktoorinen predikaatti senkautta todistettu oikeaksi. Mutta tämä johtuu siitä, että tässä verrataan toisiinsa inkommensuraabeleja suureita, sikäli kuin kysymys siirtää meidät näyttämölle, missä aika ei ole voimassa, mutta kuitenkin haetaan aikamääräyksiä; on senvuoksi yhtä väärin omistaa nämä subjektille kuin kieltää ne siltä, mikä merkitsee, että kysymys on transcendentti, lankeaa kokemuksen ulkopuolelle. Tässä mielessä jää kuolema mysterioksi.

Jos taas pidetään kiinni tästä ilmiön ja tosiolevaisen erosta, käy sensijaan laatuun väittää, että ihminen tosin ilmiönä on katoavainen, hänen tosiolemuksensa kuitenkin sitä olematta, joskaan ei voida sanoa tämän jatkavan olemassaoloon, koska tällöin on täytynyt eliminoida aika-käsitteet. Täten johtuisimme käsitykseen häviämättömyydestä, joka ei kuitenkaan olisi mitään jatkumista. Mutta vaikkakin tämän, abstraktion tietä saavutetun käsitteen voi *in abstracto* ajatella, ei siihen kuitenkaan liity mitään havaintokuvaa, se ei siis oikeastaan saata tulla selväksi. Kuitenkin on tässä pidettävä kiinni siitä, että me emme *Kantin* tavoin väitä mahdottomaksi tietää mitään tosiolevaisesta, vaan olemme selvillä siitä, että tämä on haettava tahdosta.

Emme tosin ole koskaan väittäneet omaavamme ehdotonta ja tyhjentävää tietoa tosiolevaisesta, vaan päinvastoin täysin älyneet, että on mahdoton omistaa ehdotonta tietoa tosiolevaisesta. Sillä niin pian kuin tiedän, on minulla *mielle*; mutta juuri siksi että tämä on minun mielteeni, ei se saata olla identtinen tiedetyn kanssa, vaan tekemällä tämän itseolosta olon toisen tajuttavana tulkitsee se sen aivan uudessa muodossa; sitä on siis aina pidettävä tosiolevaisen *ilmiönä*. Tiedoitsevalla tajunnalla, olkoon se minkälaatuinen tahansa, voi senvuoksi esiintyä ainoastaan ilmiöitä. Tämä ei kokonaan muutu siinäkin tapauksessa, että tiedetty on omaa olentoani, sillä sikäli kuin tämä lankeaa *tiedoitsevan* tajuntani piiriin, on se vain olemukseni heijastusta, siitä itsestään poikkeavaa, siis jo jossakin määrin ilmiötä; sikäli kuin minä taas välittömästi olen tätä omaa olemustani, en minä ole tiedoitseva. Sillä toisessa kirjassa on riittävästi todistettu, että tieto on vain toisasteinen olentomme ominaisuus, joka johtuu sen eläimellisestä luonnosta. Tarkkaan ottaen tunnemme siis tahtommekin ainoastaan ilmiönä eikä sellaisena kuin se ehdottomasti, itsessään lienee. Mutta juuri tässä mainituksessa toisessa kirjassa, samoin kuin myös kirjoituksessa luonnossa ilmenevästä tahdosta, on laajasti esitetty ja osoitettu, että jos me tunkeutuaksemme olioiden sisäiseen olemukseen jätämme sikseen sen, mikä on annettu vain välillisesti ja ulkoapäin, ja kiinnitämme huomion siihen ainoaan ilmiöön, jonka olemuksesta meillä on välitön sisäinen tajunta, niin me aivan ehdottomasti havaitsemme viimeiseksi todellisuuden ytimeksi tahdon. Tässä me siis sikäli tunnemme olion itsessään, kuin se ei enää ilmene paikallisuuden, vaan ainoastaan ajan muodossa, siis kuitenkin vain välittömimmässä ilmenemysessään ja sillä rajoituksella, että tämä meidän tietomme siitä ei vielä ole vallan tyhjentävä ja aivan vastaava. Täkäli me siis säilytämme käsityksen, että tahto on tosiolevainen.

Sensijaan on lakkaamisen käsite sovitettavissa ihmiseen ajallisena ilmiönä, ja kokemustieto esittää peittelemättä kuoleman tämän ajallisen elämän loppuksi. Ihmisen loppu on yhtä todellinen kuin sen alku oli, ja samassa merkityksessä kuin meitä ei ennen syntymää ollut, ei meitä kuoleman jälkeen tule olemaan. Kuitenkaan ei kuolema voi poistaa sen enempää kuin mitä syntymä on antanut; siis ei sitä, minkä kautta syntymä ensinnä kävi mahdolliseksi. Tässä merkityksessä on *natus* ja *denatus* — syntynyt ja syntymätön — kaunis lausetapa. Mutta nyt esittää kaikki kokemustieto pelkkiä ilmiöitä; ainoastaan nämä ovat senvuoksi syntymisen ja häviämisen ajallisten tapahtumain alaisia, mutta ei niissä ilmenevä tosiolevaisuus. Tämän piirissä ei ole aivotoiminnan aikaansaamaa syntymisen ja häviämisen vastakohtaa ollenkaan — se on täällä kadottanut kaiken merkityksensä. Tosiolevaiseen ei siis ensinkään koske ajallisen ilmiön ajallinen loppu, vaan sen olemassaolo on aina sitä laatua, että alun, lopun ja jatkumisen käsitteet ovat siihen soveltumattomat. Mutta tämä tosiolevainen on — mikäli voimme sitä itsellemme selvittää — jokaisessa ilmenevässä olennossa hänen tahtonsa: siis myöskin ihmisessä. Tajunta puolestaan on tiedoitsemista; kuten riittävästi on osoitettu, kuuluu taasen tämä aivotyönä, siis eliön toimintana, pelkkään ilmiöön ja loppuu senvuoksi tämän mukana. Tahto yksin, jonka teos tai pikemmin kuvastus ruumis oli, on häviämätön. Jyrkkä eron teko tahdon ja tiedon välillä ynnä edellisen etusija — mikä on minun filosofiani perusoppi — on senvuoksi ainoa avain ristiriitaan, joka niin monella tavoin näyttäiksensä ja esiintyy jokaisessa, jopa vallan alkeellisessakin tajunnassa yhä uudestaan, — että nimittäin kuolema on meidän loppumme, ja kuitenkin meidän täytyy olla ikuisia ja häviämättömiä, — siis *Spinozan* lauseeseen *sentimus experimurque nos aeternos esse*.

Kaikki filosofit ovat erehtyneet siinä, että he näkevät ihmisen metafyyssillisen, häviämättömän, ikuisen olentopuolen hänen *intellektissään* eli ymmärryksessään; se piilee yksinomaan *tahdossa*, joka tykkänään eroaa edellisestä ja yksin on alkuperäinen. Intellekti on, kuten toisessa kirjassa on mita perusteellisimmin osoitettu, toisasteinen ilmiö, ja sen edellytyksenä ovat aivot; senvuoksi se alkaa ja loppuu samalla kuin nämä. Tahto yksinään on ilman edellytyksiä, koko ilmiön ydin; sen vuoksi se on vapaa tämän muodoista, joihin myös aika kuuluu, siis samalla häviämätön. Senmukaan siis kuolemassa tosin häviää tajunta, mutta ei se, mikä tajunnan tuotti ja sitä ylläpiti; elämä sammuu, mutta ei sen keralla elämän perusvoima, joka edellisessä ilmeni. Senvuoksi puhuu siis jokaiselle varma tunne, että hänessä on jotakin ehdottoman katoamatonta ja hävittämätöntä. Sekin, että meillä on kaukaisimmalta ajalta, ensi lapsuudesta, tuoreita ja eloisia muistoja, todistaa, että kaikki meissä ei liiku ajan kera yhä eteenpäin, jotakin säilyy vanhenematta ja muuttumatta. Mutta mitä tämä katoamaton olisi, sitä ei osattu itselle selvittää. Tajunta se ei ole yhtä vähän kuin ruumiskaan, josta tajunta ilmeisesti on riippuvainen. Pikemmin se on se, mistä tajunta ynnä ruumis riippuu. Mutta sepä juuri, langetessaan tajunnan piiriin, esittäytyy *tahtona*. Tosin emme saa siitä sen läheisempää tietoa kuin tämä sen välittömin ilmenemys on, koska emme voi päästä tajunnan ulkopuolelle. Senvuoksi on mahdoton vastata

kysymykseen, mitä mainittu olevainen mahtanee olla, mikäli se *ei* lankea tajunnan piiriin, s.o. mitä se on ehdottomasti itsekseen.

Ilmiössä ja havainnonmuotojen, ajan ja paikan, yksilöistymyksen perustan, kautta näyttää siltä, että ihmisyksilö häviää, mutta ihmisuku sensijaan alituisesti säilyy ja elää. Mutta tosiolevaisuudessa, joka on näistä muodoista vapaa, häviää myös koko ero yksilön ja suvun välillä, ja molemmat ovat välittömästi yhtä. Koko elämäntahto on yksilössä kuten se on suvussa, ja senvuoksi on suvun jatkuminen pelkästään kuva yksilön hävittämättömyydestä.

Kun siis tämä äärettömän tärkeä älyämys, ettei kuolema voi meidän tosiolemustamme hävittää, kokonaan perustuu eron tekoon ilmiön ja tosiolevaisen välillä, tahdon nyt mitä kirkkaimmin valaista juuri tätä eroa, selvittämällä sitä kuoleman vastakohtan, siis elollisten olentojen syntymän, s.o. *siitoksen* avulla. Sillä tämä tapahtuma — yhtä salaperäinen kuin kuolema — tuo välittömimmällä tavalla havaittavaksemme ilmiön ja tosiolevaisen vastakohtan, maailman mielteenä ja maailman tahtona, ynnä kumpaakin vallitsevain lakien täydellisen erilaatuisuuden.

Siitostoimi näyttäytyy nimittäin kaksinaisessa muodossa: ensinnäkin itsetajunnassa, jonka ainoa esine, kuten usein olen osoittanut, on tahto kaikkine virikkeineen; ja toiseksi muihin olioihin kohdistuvassa tietoisuudessamme, s.o. mielteen maailmassa, eli olioiden kokemuksellisessa todellisuudessa. Nyt esiintyy mainittu toimitus tahtopuolelta, siis sisäisesti, itsekohtaisesti, itsetajunnan kannalta katsoen välittömimpänä ja täydellisimpänä tahdon tyydytyksenä, s.o. hekumana. Miellepäpuolelta sensijaan, siis ulkokohtaisesti katsoen, muihin olioihin kohdistuvassa tietoisuudessamme, on juuri tämä toimitus mitä taitehikkaimman kudoksen alku, sanomattoman monimutkaisen animaalisien eliön perustus, joka senjälkeen tarvitsee enää vain kehitystä, astuakseen meidän hämmästyneiden silmäimme nähtäväksi. Tämä eliö, jonka äärettömän monimutkaisuuden ja täydellisyyden vain se tuntee, joka on anatomiaa tutkinut, ei miellepuolelta katsoen ole muuten ymmärrettävissä eikä ajateltavissa kuin järjestelmänä, joka on suunniteltu mitä johdonmukaisimmalla sommittelukyvyllä ja suoritettu ylenpalttisen taidokkaasti ja tarkoin, mitä syvällisimmän harkinnan vaivaloisimpana teoksena. Mutta tahtopuolelta, itsetajunnan kautta, me tunnemme sen toimituksen tuottamaksi, joka on kaiken harkinnan suora vastakohta, sokean väkivaltaisen viettymyksen, ylenpalttisen hekumallisen tunteen aikaansaamaksi. Tämä vastakohta vastaa tarkalleen ylläesitettyä ääretöntä vastakkaisuutta luonnon välinpitämättömyyden ja sen teoksien äärettömän taidokkuuden välillä — että se synnyttää luomuksensa niin täydellisen helposti ja antaa ne rajattoman huolettomasti tuholle alttiiksi, ja että näillä teoksilla on niin arvaamattoman taidokas ja harkittu rakenne, josta päättäen niitä olisi äärettömän vaikea valmistaa ja niiden säilymistä senvuoksi pitäisi kaikella mahdollisella huolella valvoa. Sensijaan me näemme päinvastaista.

Kun me siis tällä kylläkin epätavallisella tutkistelulla olemme mitä räikeimmin asettaneet rinnakkain maailman molemmat erilaatuiset puolet ja käsittäneet ne ikäänkuin *samaan* kouraan — niin täytyy meidän nyt kiinnittää niihin huomiomme, vakuuttautuaksemme ilmiön eli miellemaailman lakien täydellisestä pätemättömyydestä tahdon eli tosiolevaisen maailmassa. Silloin on meille käyvä käsitettävämmäksi, että sillä välin kun miellepuolella — siis — ilmiömaailmassa näyttäiksen milloin tyhjältä syntymistä, milloin syntyneen täydellistä tuhoutumista, toiselta puolen katsoen eli itsessään esiintyy olevaista, johon syntymisen ja häviämisen käsitteitä ei voi järjellisesti ensinkään sovittaa. Sillä me olemme juur'ikään, laskeutuessamme siihen peruskohtaan saakka, missä ilmiö ja tosioleva itsetajunnan välityksellä kohtaavat toisensa, ikäänkuin kouraantuntuvasti käsittäneet, ettei niitä ensinkään saata toisiinsa verrata, ja toisen koko olon laatu, ynnä kaikki tämän olon peruslait, on toisessa mitätön ja vähemmän kuin mitätön. — Minä uskon, että tätä viimeistä tutkistelemustani vain harvat ovat oikein ymmärtäneet, ja että se kaikkien mielestä, jotka eivät ole sitä ymmärtäneet, tuntuu vastenmieliseltä, jopa kenties loukkaavalta. Tällainen syy ei kuitenkaan koskaan johda minua jättämään pois mitään, mikä on omansa valaisemaan perusaatostani. —

Tämän luvun alussa olen selviteltyt, että suuri kiintymys elämään, tai pikemmin kuoleman pelko, ei suinkaan johdu tiedosta, missä tapauksessa se olisi elämän arvon havaitsemisen tulos, vaan että tällä kuolemanpelolla on juurensa välittömästi *tahdossa*, jonka alkuperäisestä olemuksesta se puhkeaa esiin — olemuksesta, joka on tietoa vailla ja senvuoksi sokea. Niinkuin meidät houkuttaa elämään hekuman aivan petollinen pyyde, niin pidättää meidät siinä aivan yhtä petollinen kuoleman pelko. Molemmat puhkeavat esiin tahdosta, joka on itsessään tiedoton. Jos ihminen päinvastoin olisi pelkästään *tiedoitseva* olento, täytyisi kuoleman olla hänelle ei ainoastaan yhdentekevä, vaan suorastaan tervetullut. Nyt opettaa meitä tähänastinen tarkastelumme, että kuolema kohtaa vain *tiedoitsevaa* tajuntaa, kun sensijaan tahto, sikäli kuin se on tosiolevainen, joka on jokaisen yksilöllisen ilmiön perustuksena, on vapaa kaikesta, mikä johtuu aikamääräyksistä, siis myös katoamaton. Sen pyrkimys olemassaoloon ja ilmenemiseen, mistä maailma johtuu, täyttyy alituisesti, sillä maailma saattelee sitä kuin ruumista varjonsa, koska se on vain tahdon näkyväiseksi tullut olemus.

Se ettätahto meissä kuitenkin pelkää kuolemaa, johtuu siitä, että tällöin tieto esittää sille sen

olemuksen vain yksilöllisessä ilmiössä, mistä tahto joutuu harhaluulon valtaan, että se tämän ilmiön mukana tuhoutuu, suunnilleen niinkuin kuvani näyttää tuhoutuvan kuvastimen mukana, kun tämä pirstautuu. Kun tällainen tuhoutuminen on vastoin tahdon alkuperäistä olemusta, joka on sokeata pyydettyä olemassaoloon, täyttää se sen kammolla. Tästä seuraa nyt, että se meissä, mikä yksin pystyy kuolemaa pelkäämään ja sitä myös yksin pelkää, tahto, jää kuoleman koskemattomaksi. Se taas, mitä kuolema kohtaa ja mikä todella häviää, ei luonteensa mukaisesti pysty tuntemaan mitään pelkoa eikä ylimalkaan mitään tahtomista tai mielenliikutusta, jonka vuoksi sille oleminen ja olemattomuus ovat yhdentekeviä. Tämä olentomme puoli on tiedon subjekti, intellekti, joka on olemassa vain suhteessaan miellemaailmaan, s.o. ulkokohtaiseen todellisuuteen, minkä vastike eli korrelaatti se on ja minkä oleminen pohjaltaan on samaa kuin sen oma. Joskaan siis yksilöllinen tajunta ei säily kuoleman yli, säilyy kuitenkin se mikä yksinään sitä vastaan tarraa: tahto. Tästä saa selityksensä se ristiriita, että filosofit aina ovat tiedon näkökannalta oivallisesti perustein todistaneet, ettei kuolema ole mikään onnettomuus; ja kuitenkin kuolemanpelko silti jää ennalleen, koska se ei ole lähtöisin tiedosta, vaan yksinään tahdosta. Siitä juuri, että vain tahto, mutta ei ymmärrys, on hävittämätön, johtuu sekin, että kaikki uskonnot ja filosofiat myöntävät vain tahdon eli sydämen hyveille palkinnon iäisyudessa, mutta ei ymmärryksen eli pään hyveille.

Ylläolevan valaisuksi vielä seuraava.

Tahto, jota meidän tosiolemuksemme on, on yksinkertainen luonnoltaan: se tahtoo vain eikä tiedä. Tiedon subjekti sensijaan on toisasteinen, tahdon esineistymyksestä eli objektivatiosta johtuva ilmiö; se on tuntohermoston kokoova kohta, ikäänkuin polttopiste, jossa kaikkien aivo-osien toiminnansäteet yhtyvät. Sen täytyy senvuoksi aivojen mukana tuhoutua. Itsetajunnassa se, yksin tietävänä, suhtautuu katsojana tahtoon ja tuntee tämän — vaikka itse on siitä vesonut — kuitenkin itsestään eroavaksi, vieraaksi; senvuoksi se tuntee tahdon vain empirisesti, ajallisesti, katkonaisesti, perättäisissä virikkeissään ja toimituksissaan; se saa myös tiedon tahdon päätöksistä vasta *a posteriori*, jälkeinpäin ja usein vallan välillisesti. Tästä saa selityksensä, että oma olentomme on meille, juuri ymmärryksellemme, arvoitus, ja että yksilö pitää itseään vastasyntyneenä ja katoavaisena, vaikka sen tosiolemus on ajaton, siis ikuinen. Kuten nyt *tahto ei tiedä*, on päinvastoin ymmärrys eli tiedon subjekti yksin *tiedoitseva*, koskaan tahtomatta. Tämä on ruumiillisestikin siten osoitettavissa, että kuten on jo toisessa kirjassa mainittu, *Bichat'n* mukaan eri mielenliikutukset välittömästi järkyttävät kaikkia eliön osia, lukuunottamatta aivoja, jotka korkeintaan välillisesti, s.o. edellisten häiriöiden vaikutuksesta, joutuvat niille alttiiksi (*De la vie et de la mort*, art. 6, § 2). Mutta tästä seuraa, että tiedon subjektilla itsessään ja sellaisenaan ei ole osanottoa tai harrastusta mitään kohtaan, vaan sille on jokaisen olion, jopa sen itsensäkin, oleminen ja olemattomuus yhdentekevä.

Miksi pitäisi tällaisen välinpitämättömän olennon olla kuolematon? Sen oleminen päättyy tahdon ajallisen ilmiön, s.o. yksilön mukana, kuten se on tämän mukana syntynytkin. Se on lyhty, joka sammutetaan, kun se on tehnyt tehtävänsä. Ymmärrys, kuten sen piiriin sisältyvä havaintomaailma, on pelkkää ilmiötä; mutta kummankaan katoavaisuus ei liikuta sitä, minkä ilmiötä ne ovat. Intellekti on keskushermoston toiminto; mutta samoinkuin muikin ruumis on tämä *tahdon* esineistymys. Siksi perustuu ymmärrys eliön ruumiilliseen elämään; mutta tämä itse perustuu tahtoon. Elimellistä ruumista saattaa siis määrättyssä merkityksessä pitää tahdon ja intellektin välijäsenenä, vaikka se oikeastaan on vain intellektin havainnossa paikallisena esiintyvä tahto itse. Kuolema ja syntymä merkitsevät tajunnan alituista uudistumista itsessään loputtomassa ja aluttomassa tahdossa, joka yksin on ikäänkuin olemassaolon substanssi. Mutta jokainen sellainen uudistuminen tuo mukanaan uuden elämäntahdon kieltämisen mahdollisuuden. Tajunta on tiedon subjektin, voi sanoa myös: aivojen elämää, ja kuolema sen loppu. Senvuoksi on tajunta äärellinen, alati uusi, alati alusta alkava. *Tahto* yksin säilyy, mutta se yksin säilymisestä välittääkin, sillä se on elämäntahtoa. Tiedoitseva subjekti sensijaan ei välitä mistään. Mutta minuudessa yhtyvät molemmat. — Jokaisessa eläinoliossa on tahto kamppaillut itselleen intellektin; tämän valossa se tavoittaa tarkoituksiaan. Ohimennen sanoen saattaa kuolemanpelko osittain johtua siitäkin, että yksilöllinen tahto niin vastahakoisesti eroaa luonnon sille suomasta intellektistä, jota vailla se tietää olevansa avuton ja sokea.

Ylläolevaan soveltuu vihdoin myös jokapäiväinen siveellinen kokemus, joka opettaa meille, että tahto yksin on todellinen, kun sensijaan sen esineet, jotka edellyttävät tiedon, ovat vain ilmiöitä, vain vaahtoa ja usvaa, sen viinin kaltaista, jota Mefistofeles Auerbachin kapakassa maistaa: "Minusta tuntuu kuitenkin, kuin olisin juonut viiniä".

Kuolemankauhu johtuu suureksi osaksi siitä harhanäöstä, että nyt minä häviän, mutta maailma säilyy. Pikemminkin on vastakohta tosi: maailma häviää, mutta minuuden sisäisin ydin, tämän subjektin kannattaja ja tuottaja, jonka mielteenä näin maailma oli olemassa, säilyy. Aivojen keralla tuhoutuu intellekti ja tämän keralla ulkoinen maailma, joka on pelkkä intellektin mielle. Se että toisissa aivoissa, kuten ennenkin, elää ja leijuu samanlainen maailma, on häviävään intellektiin nähden yhdentekevää. — Ellei siis varsinainen todellisuus piilisi *tahdossa* ja vain *siveellinen* olemassaolo ulottuisi kuoleman yli, niin ei intellektin ja siihen sisältyvän maailman sammussa olioiden olemus ylimalkaan olisi mitään

muuta kuin loppumaton saatto lyhyitä ja himmeitä, keskenään irrallisia unelmia, sillä tiedoton luonto jatkaa olemistaan vain tiedoitsevan ajallisena mielteenä. Maailmanhenki, joka tarkoituksettomasti uneksii useimmiten hyvin himmeitä ja raskaita unelmia, olisi silloin kaikki kaikessa.

Kun siis yksilö tuntee kuolemanpelkoa, on meillä oikeastaan se eriskummainen, jopa naurettava näytelmä nähtävänä, että maailmojen luoja, joka täyttää kaikkeuden olemuksellaan ja joka yksin kaikelle olevaiselle suo sen olemassaolon, empii ja pelkää tuhoutuvansa, vaipuvansa ikuisen tyhjyyden kuiluun, — kun sensijaan todellisuudessa kaikki on häntä täynnä eikä ole mitään paikkaa, missä häntä ei olisi, kun oleminen ei kannattele häntä, vaan hän olemista. Ja kuitenkin tämä valtias arkailee kuolemanpelkoa kärsivässä yksilössä, sillä hän on sen yksilöistymyksen perustan aiheuttaman harhan alainen, että hänen olemisensä rajoittuu tähän nyt kuolevaan olentoon: tämä harha kuuluu siihen raskaaseen uneen, jonka lumoihin hän elämäntahtona on joutunut. Mutta kuolevalle saattaisi sanoa: "Sinä lakkaat olemasta jotakin, joksi sinun ei olisi pitänyt koskaan tulla".

Niin kauan kun mitään tämän tahdon kieltämystä ei ole esiintynyt, on se, mitä kuolemassa meistä jälle jää, aivan toisen olemisen itu ja ydin, jossa uusi yksilö paljastuu itsellensä, niin raikkaana ja tuoreena, että se hämmästyneenä mietiskelee omaa olemistaan. Siitäpä se jalosten nuorukaisten taipumus haaveisiin ja unelmoimiseen aikana, jolloin tämä tuores taju juuri on täysin kehkeytynyt. Mitä on yksilölle uni, sitä on kuolema tahdolle tosiolemuksenamme. Se ei jaksaisi kautta äärettömyyden jatkaa samaa puuhaa ja kärsimystä, ilman tosi voittoa, jos sillä muisti ja yksilöllisyys säilyisi. Se heittää ne yltään — tämä on Lethe, unhon virta — ja astuu kuolon unen virkistämänä ja uudella intellektillä varustettuna uutena olentona jälleen esiin: "uusille rantamille houkuttelee uusi päivä!"

Itseen myöntävänä elämäntahtona piilee ihmisen olemisen juuri suvussa. Täten on siis kuolema toisen yksilöllisyyden menetys ja toisen vastaanotto, siis yksilöllisyyden muutos oman tahdon yksinomaisen johdon alaisena. Sillä tässä yksinään piilee se ikuinen voima, joka saattoi tuottaa yksilön olemassaolon minuuksineen, mutta ei kuitenkaan luonteensa mukaisesti voi säilyttää häntä siinä. Sillä kuolema on se epäys, minkä jokaisen olion olemus (*essentia*) saa vaatiessaan olemassaoloa (*existentia*), sen vastakohdan ilmeneminen, mikä jokaisessa yksilöllisessä olemassaolossa asustaa: "sillä kaikki, mikä syntyy, ansaitsee joutua perikatoon". Kuitenkin on samalle voimalle, siis tahdolle, tarjona lukematon määrä juuri tällaisia olemisia minuuksineen, jotka taas puolestaan ovat yhtä mitättömiä ja katoavaisia. Kun nyt jokaisella minuudella on oma erikoinen tajuntansa, ei tähän katsoen ole mitään eroa niiden äärettömän suuren lukumäärän ja yhden ainoan välillä. Tältä kannalta katsoen ei minusta näytä satunnaiselta, että *aioon*, iäisyys kreikankielellä, yhtäikaa merkitsee yksityistä elämänikää ja ääretöntä aikaa; tästä saattaa näet, joskin epäselvästi, huomata, että molemmat itsessään ja pohjaltaan ovat samaa. Täten ei oikeastaan ole mitään eroa sillä, olisinko olemassa vain oman elinikäni vaiko äärettömän ajan.

Tosin emme voi muodostaa itsellemme täyttä käsitystä kaikesta tästä ilman aikakäsitteitä; kuitenkin pitäisi jättää nämä syrjään silloin kun on kysymyksessä tosiolevaisuus. Mutta ymmärryksemme muuttumattomiin rajoituksiin kuuluu, ettei se koskaan saata täysin vapautua tästä kaikkien mielteittensä ensimmäisestä ja alkuperäisimmästä muodosta voidakseen sitten työskennellä sitä ilman. Täten me tässä tosin johdumme eräänlaiseen metempsykoosiin, oppiin sielunvaelluksesta, kuitenkin tehden sen merkitsevän eron, ettei tämä koske koko psyykeä, nimittäin ei tiedoitsevaa olentoa, vaan tahtoa yksinään. Tällä tavoin monet sielunvaellusoppiin liittyvät mahdollisuudet poistuvat. Edelleen on meille selvillä, että ajan havaintomuotoa käytetään tässä vain mukautumisena ymmärryksemme rajoitukseen, jota ei voi välttää. Jos me nyt vielä otamme avuksi sen eräässä seuraavassa luvussa selviteltävän tosiseikan, että luonne, s.o. tahto, periytyy isältä, ymmärrys sensijaan äidiltä, niin soveltuu varsin hyvin käsitykseemme, että ihmisen itsessään yksilöllinen tahto kuolemassa erkaneekin ymmärryksestä, jonka se siitoksessa äidiltä sai, ja että se tällöin muuttuneen luonteensa mukaisesti, noudattaen maailman, tämän kanssa sopusoinnussa olevaa, läpeensä välttämätöntä kulkua, uudessa siitoksessa saa uuden ymmärryksen, jonka kera se muodostaa uuden olennon, millä ei ole mitään muistoa aikaisemmasta olemisestaan. Sillä ymmärrys, jolla yksin on muistin kyky, on kuoleva osa eli muoto, tahto taas ikuinen osa eli substanssi; täten soveltuu kysymyksenalaisen opin nimeksi *palingenesia* eli uudestisyntyminen paremmin kuin *metempsykosis*. Nämä alituiset uudestisyntymiset muodostavat siis itsessään häviämättömän tahdon elämänunelmien saaton, kunnes näin yhä uudessa muodossa saatu runsas ja monenlainen tieto sen opettaa ja parantaa, niin että se hylkää oman itsensä.

Tähän käsitykseen soveltuu myös buddhalaisuuden varsinainen niinsanoaksemme esoteerinen oppi, sellaisena kuin olemme oppineet sen tuntemaan uusimpien tutkimusten nojalla, se kun ei opeta sielunvaellusta, vaan omituista, siveelliseen perustaan pohjautuvaa uudestisyntymistä, jota se hyvin syvällisesti kehittää ja esittää. (Tämän voi nähdä suuresti lukemisen ja huomion arvoisesta Hardyn esityksestä kirjassa *Manual of Buddhism*, siv. 394-396, joihin on verrattava saman kirjan sivut 429, 440 ja 445. Sitä varmistavat seuraavat teokset: Taylor, *Prabodh Chandro Daya*, Lontoo 1812, s. 35, samoin Sangermanon *Burmese empire*, s. 6; samoin myös *Asiat. Researches*, nid. 6, s. 179, ja nid. 9, siv. 256.) Köppenin kirjoittama varsin käyttökelpoinen buddhalaisuuden käsikirja sisältää myös oikean

esityksen tästä kohdasta. Buddhalaiusten suurelle enemmistölle on tämä oppi kuitenkin liian korkea; senvuoksi heille saarnataan sielunvaellusta edellisen helpotajuisena korvikkeena.

Muuten ei ole jätettävä huomioonottamatta, että suorastaan kokemussyytkin puhuvat tämänlaatuisen uudestisyntymisen puolesta. Sillä on tosiasiallisesti olemassa joku yhteys uusien olentojen syntymän ja entisten kuoleman välillä; tämä käy näet ilmi siitä ihmissuvun suuresta hedelmällisyydestä, joka ilmenee hävittävien kulkutautien seurauksena. Kun musta surma 14. vuosisadalla oli hävittänyt vanhan maailman suurimmaksi osaksi sukupuuttoon, kävi ihmissuvun hedelmällisyys aivan tavattomaksi ja kaksoissynnytykset olivat varsin yleisiä; kovin eriskummainen oli tällöin se seikka, ettei kellään tähän aikaan syntyneellä lapsella ollut täyttä määrää hampaita; ponnisteleva luonto siis kitsaili yksityiskohdissa. Tämän kertoo *F. Schnurrer* kirjassa *Chronik der Seuchen*, 1825. Myös *Casper* ("*Über die wahrscheinliche Lebensdauer des Menschen*", 1835) toteaa sen periaatteen, että väestön keskuudessa esiintyvien synnytysten lukumäärällä on mitä ratkaisevin vaikutus sen yksilöiden elämänikään ja kuolevaisuuteen, niin että syntyväisyys ja kuolevaisuus aina käyvät rinnan, aina ja kaikkialla lisääntyvät ja vähenevät samassa suhteessa, minkä hän taatusti näyttää toteen esimerkeillä monista maista ja niiden eri maakunnista. Ja kuitenkin ei mitenkään voi olla olemassa *ruumiillista* syy-yhteyttä minun aikaisen kuolemani ja vieraan aviovuoteen hedelmällisyyden välillä tai päinvastoin. Tässä siis esiintyy kieltämättä ja hämmästyttävällä tavalla metafysillinen fyysillisen olevaisen välittömänä selityspuolesta. — Kukin vastasyntynyt olio tosin astuu reippaana ja iloisena uuteen elämään ja nauttii sitä kuin lahjaa; mutta ei ole eikä saata olla mitään lahjaksi saatua. Sen uuden elämän on maksanut iällään ja kuolemallaan joku entinen olio, jonka tuhoutuessa säilyi se häviämätön ydin, mistä tämä uusi on syntynyt; he ovat *yksi* olento. Kuitenkin ratkaisisi suuren arvoituksen se, joka osaisi niiden välisen sillan näyttää.

Tässä ilmaistu suuri totuus ei olekaan koskaan ollut täysin tuntematon, joskaan sitä ei ole voitu käsittää tarkalleen oikealla tavallaan, tämän kun tekee mahdolliseksi vain oppi tahdon etusijasta ja metafysillisestä olenosta, ja ymmärryksen toisasteisesta, pelkästään elimellisestä luonteesta. Me huomaamme näet, että sielunvaelluksen oppi polveutuu ikiammoisista, jaloimmista ihmissuvun aikakausista ja on aina ollut maan päällä levinneenä ihmissuvun suuren enemmistön uskona, jopa oikeastaan kaikkien uskontojen oppina, juutalaista ja kahta tästä polveutuvaa uskontoa lukuunottamatta. Kaikkein ylevimpänä se on kuitenkin esiintynyt ja eniten totuutta lähestynyt, kuten jo mainittiin, buddhalaisuudessa. Kun näet kristityt lohdutautuvat jälleennäkemisellä toisessa maailmassa, mistä ihmiset löytävät toisensa ihan ennallaan, on muiden uskontojen mukaan jälleennäkeminen jo käynnissä, vaikkakin *incognito*, nimettömästi. Syntymäin kiertokulun ja metempsykosin tai palingenesian vaikutuksesta tulevat näet henkilöt, jotka nyt ovat kanssamme läheisessä yhteydessä tai kosketuksessa, tulevassakin syntymässä rinnan meidän kanssamme syntymään, ja heillä tulee olemaan samat tai analogiset suhteet ja mielialat meitä kohtaan kuin nyt, olkoot ne sitten ystävällistä tai vihamielistä lajia. (Kts. esim. Spence Hardy, *Manual of Buddhism*, s. 162.) Jälleentuntemus tosin rajoittuu tällöin hämärään aavistukseen, muistoon, jota ei voi selvänä mieleen palauttaa ja joka viittaa äärettömään etäisyyteen; — lukuunottamatta kuitenkin Buddhaa itseään, jolla on etuoikeus tuntea selvästi omansa ja muiden aikaisemmat syntymät, kuten tämä on *Jatakas*-kirjoissa kuvattu. Ja todellakin, ken armoitettuina hetkinä aivan ulkokohtaisesti kiinnittää katseensa ihmispuuhaan, hänen mielensä valtaa se intuitiivinen vakaumus, ettei ainoastaan sama olevaisuus (Platonin) ideain tavoin aina pysy ja säily, vaan että nykyinen sukupolvi varsinaiselta ytimeltään, suorastaan olemukseltaan, on sama kuin sen edellä kulloinkin käynyt. Kysymys on vain siitä, missä tämä ydin piilee; vastaus, jonka minun oppini siihen antaa, on tunnettu. Mainitun intuitiivisen vakaumuksen saattaa ajatella syntyneen siten, että moninaistamisvälineiden, — ajan ja paikan — toiminnassa tapahtuu hetkellinen keskeytyminen.

Mitä sielunvaellusopin yleisyyteen tulee, sanoo siitä Obry oivallisessa kirjassaan "*Du Nirvana Indien*" s. 13 aivan oikein: "Tämä vanha usko on kiertänyt maailman ympäri ja oli vanhimpina aikoina niin levinnyt, että eräs englantilainen oppinut lausui sen olevan vailla isää, vailla äitiä ja vailla sukupuuta" (Ths. Burnet, Beausobren kirjassa *Histoire du Manichéisme*, II, s. 391). Jo vedat kuten kaikki Intian pyhät kirjat opettavat sielunvaellusta, ja se on kuten tunnettu brahmalaisuuden ja buddhalaisuuden ydin, ja vallitsee täten yhä vielä koko ei-islamilaista Aasiaa, siis enemmän kuin puolta koko ihmiskunnasta, mitä lujimpana rakennuksena, jolla on uskomattoman suuri käytännöllinen vaikutus. Samoin uskoivat siihen egyptiläiset (Herod., II, 123), joilta Orpheus, Pythagoras ja Platon ottivat sen innostuneesti vastaan. Että sitä opetettiin myös kreikkalaisten mysterioissa, käy kieltämättömästi ilmi Platonin "Lakien" yhdeksännestä kirjasta (s. 36 ja 42, *ed. Bip.*). Nemesius (*De nat. hom.*, .c. 2) sanoo suorastaan: "Kaikki kreikkalaiset, jotka väittivät sielun kuolemattomaksi, arvelivat yksimielisesti sen siirtyvän toisesta ruumiista toiseen". Edda-runotkin, varsinkin Völuspässa, opettavat sielun vaellusta. Niinikään on se druidien uskonnon perustus (*Caes. de bello Gall.*, VI. — A. Pictet, *Le mystère des Bardes de l'île de Bretagne*, 1856). Jopa eräs Hindustanin muhamettilainen lahkko, Bohrah nimeltään, josta Colebrooke laveasti kertoo (*Asiat. res. nid.* 7, s. 336), uskoo sielunvaelluksen ja pidättyy sen mukaisesti kaikesta liharuusta. Myös amerikalaiusten ja neekerikansojen, vieläpä australialaisten

keskuudessa näkyy jälkiä siitä, kuten käy ilmi eräästä englantilaisesta *Times*-lehdessä annettusta kuvauksesta 29 päivältä tammik. 1841, missä kerrotaan kahden australialaisen villin teloituksesta murhapolton ja miestapon vuoksi: "Nuorempi heistä astui kohti kuolemaansa paatunein ja päättäväisin ilmein, mikä, kuten kävi ilmi, tarkoitti kosta, sillä hänen ainoasta käsitettävästä lausunnostaan ilmeni, että hän tulisi palaamaan maan päälle 'viisaana miehenä', ja tämä antoi hänelle päättävyyttä." *Ungewitterin* kirjassa "*Der Welttheil Australie*" (1853) kerrotaan myös, että Uuden Hollannin papualaiset pitivät valko-ihaisia omina maailmaan palanneina sukulaisinaan.

Kaikesta tästä käy ilmi, mitenkä sielunvaelluksen usko esiintyy ihmisen luonnollisena vakaumuksena niin pian kun hän jonkunverran harkitsee asioita ennakkoluulottomasti. Täten se todellakin olisi sentapainen ihmisjärjen luonteen mukainen, sen omien muotojen luoma oppi, kuin Kant erheellisesti väittää kolmen järjenaatteen olevan; ja missä sitä ei olisi tavattavissa, olisivat positiiviset, toisenlaatuiset uskonopit sen vasta myöhemmin tunkeneet tieltään. Myös olen huomannut, että se heti käy selväksi jokaiselle, joka siitä ensi kerran kuulee. Katsokoon lukija vain esim., kuinka vakavasti Lessing sitä suosittelee "*Erziehung des Menschengeschlechts*" nimisen kirjansa seitsemässä viimeisessä pykälässä. Myös lausuu Lichtenberg itsekuvauksessaan: "En voi päästä siitä ajatuksesta, että olin kuollut, ennenkuin synnyin". Jopa kokemuksen kannalla ylenmäärin pysyttelevä *Hume* lausuu skeptillisessä tutkielmassaan kuolemattomuudesta, s. 23: "Sielunvaellusoppi on senvuoksi ainoa tämänlaatuinen järjestelmä, jolle filosofia saattaa kallistaa korvansa".[8] Mutta tätä, kautta koko ihmissuvun levinyttä uskoa, joka on yhtä selvä viisaille kuin rahvaalle, vastustaa juutalaisuus ynnä molemmat tästä kehkeyneet uskonnot, nämä kun opettavat ihmisen tyhjästä luoduksi, mihinkä oppiin hänen sitten on liitettävä usko rajattomasta kuolemanjälkeisestä säilymisestään.

Näiden uskontojen on tosin tulella ja miekalla onnistunut tunkea pois Europasta ja osasta Aasiaa mainittu ihmiskunnan lohdullinen periusko; mutta kuinka kauaksi? Mitenkä vaivaloisesti tämä kuitenkin on tapahtunut, sen osoittaa vanhin kirkkohistoria: useimmat kerettiläiset, esim. simonistit, basilidianit, valentinianit, markonitit, gnostilaiset ja manikealaiset olivat juuri tämän periuskon kannattajia. Juutalaiset itsekkin ovat siihen osaksi eksyneet, kuten Tertullianus ja Justinus (dialogeissaan) kertovat. Talmudissa kerrotaan, että Abelin sielu vaelsi Sethin ja sitten Moseksen ruumiiseen. Jopa käy raamatunkohta Matt. 16, 13-15 järjellisesti käsitettäväksi vain sillä edellytyksellä, että otaksutaan siinä tarkoitettavan sielunvaellusoppia. Lukas tosin, jonka evankeliumissa se myös todetaan (9, 18-20), lisää juutalaisia varten sen edellytyksen, että niin vanha profeetta voisi vielä aivan entisenään nousta haudastaan, mikä kuitenkin olisi kouraantuntuva järjettömyys, he kun tietävät, että hän jo on maannut haudassaan 600 tai 700 vuotta, siis on jo ammuin muuttunut tomuksi. Kristinuskossa on muuten sielunvaelluksen ja siinä tapahtuvan, aikaisemmassa elämässä tehtyjen syntien sovituksen sijaan tullut oppi perisyntistä, s.o. toisen yksilön tekemien syntien sovituksesta. Molemmat näet identifioivat, vieläpä siveellisessä tarkoituksessa, nykyisen ja aikaisemmin olleen ihmisen: sielunvaellus tekee sen välittömästi, perisynti välillisesti.

Kuolema on suuri kuritus, jonka elämäntahto — tarkemmin: tähän oleellisesti kuuluva itsekkyyys — saa luonnon kädestä; ja se voidaan käsittää rangaistuksena olemisestamme. Kuolema lausuu: sinä olet toiminnan tuote, jonka ei olisi pitänyt tapahtua, ja siksi sinun pitää kuolla, tehdäksesi sen tyhjäksi. Kuolema on sen solmun tuskallinen purkaminen, minkä siitos heikumalla solmi, olemuksemme suuren perus-erheen pakollinen, väkivaltainen poistaminen, suuren harhan paljastus. Me olemme pohjaltamme jotakin, minkä ei pitäisi olla olemassa. Itsekkyyys on oikeastaan siinä, että ihminen katsoo kaiken todellisuuden rajoittuvan omaan henkilöönsä, arvellen olevansa vain tässä eikä muissa. Kuolema opettaa hänelle parempaa, hävittäessään tämän yksilön, niin että ihmisen olemus, mikä on hänen tahtonsa, vastaisuudessa elää vain muissa yksilöissä, mutta hänen ymmärryksensä, joka kuului pelkästään ilmiöön, s.o. miellemaailmaan, ollen vain ulkomaailman muoto, jatkaa olemistaan vain mielleolevaisuudessa, olioiden *ulkokohtaisessa* olemisessä, siis niinkään vain tähänastisen ulkomaailman olemisessä. Hänen koko minuutensa elää siis tästä lähtien vain siinä, mitä hän tähän saakka oli pitänyt 'ei-minänä', sillä ulkoisen ja sisäisen ero raukeaa. Palauttakaamme mieliimme tässä, että parempi ihminen on se, joka itsensä ja muiden välillä tekee vähemmän eron, ei pidä heitä ehdottomasti 'ei-minänä', kun sensijaan tämä ero huonoille ihmisille on suuri, jopa ehdoton, minkä seikan olen esittänyt palkintokirjoituksessani siveellisyyden perustasta. Sen mukaan siis, minkälaiseksi tämä ero tehdään, on kuolema suuremmissa tai vähemmässä määrässä ihmisen häviö. — Mutta jos taas lähdemme siitä, että minun ulkopuolellani ja minun sisäpuolellani olevan ero, ollen paikallinen, perustuu pelkkään ilmiöön eikä tosiolovaiseen, — ei siis ole mikään ehdottoman todellinen, — niin näemme oman yksilöllisyytemme menetyksessä vain ilmiön menetyksen, siis pelkästään näennäisen menetyksen. Kuinka todelliselta tämä ero kokemustajunnassa näyttääkin, metafysiillisessä katsannossa ei kuitenkaan ole varsinaista eroa seuraavien väittämien välillä: "minä häviän, mutta maailma säilyy", ja "maailma häviää, mutta minä säilyn".

Mutta ennen kaikkea on kuolema se suuri tilaisuus, jolloin minuus saattaa lakata olemasta; hyvä sille, ken sitä käyttää. Elämänaikana on ihmisen tahto vapautta vailla; hänen muuttumattoman luonteensa

pohjalla tapahtuu hänen toimintansa, vaikuttimien ketjua seuraten, niinkuin sen täytyy tapahtua. Jokaisella on nyt muistissaan paljon tekoja, joihin hän ei itse ole tyytyväinen. Jos hän nyt jatkuvasti eläisi, toimisi hän muuttumattoman luonteensa mukaisesti yhä edelleenkin samalla tavoin. Siksi täytyy hänen lakata olemasta sitä mitä hän on, jotta hänen olentonsa itu voisi kehittyä uudeksi ja toiseksi. Siksi kuolema kirvoittaa nämä kahleet, tahto on taas vapaa, sillä olemisessa (*esse*) eikä toimimisessa (*operari*) piilee vapaus. "Sydämen solmu aukeaa, kaikki sen epäilykset häipyvät ja sen puuha taukoo", on eräs vedojen kuuluisa lauselma, jota kaikki vedentikot usein toistavat. Kuoleman hetkellä me vapaudumme siitä yksipuolisesta yksilöllisyydestä, mikä ei muodosta olemuksemme sisäisintä ydintä, vaan on ajateltava jonkunlaiseksi sen harhautumaksi; alkuperäinen tosi vapaus astuu jälleen voimaan tällä hetkellä, jota sikäli voidaan pitää *restitutio ad integrumina*, kaiken ennalleen palautuksena. Tästä näyttää johtuvan se rauha ja lepo, joka näkyy useimpien kuolleitten kasvoilla. Rauhallinen ja leppoisa on säännöllisesti jokaisen hyvän ihmisen kuolema, mutta haluttu ja iloinen kuolema on elämäkieltäjän etuoikeus, sen, joka elämäntahdosta luopuu ja kieltää sen. Sillä vain hän tahtoo *todella* eikä vain *näennäisesti* kuolla, siis ei hän tarvitse eikä kaipaa yksilöllisyytensä säilymistä. Siitä olemisesta, minkä me tunnemme, hän mielellään luopuu; mikä hänelle sen sijalle annetaan, ei meidän silmissämme ole *mitään*, koska meidän olemisemme ei suhteessaan siihen ole mitään. Buddhalaisten usko nimittää sitä *Nirvanaksi*, s.o. sammumiseksi.[9]

Viiteselitykset:

[1] *Die Welt als Wille und Vorstellung*-teoksen toinen nidos, jonka 41. luvun seuraava kirjoitelma muodostaa, jakaantuu neljään "kirjaan". Mainittu luku on tämän "kirjan" alussa.

[2] Sananmukaisesti käännettynä 'tahto elämään' (*der Wille zum Leben*). Lukijaa pyydetään pitämään tämä merkitys mielessään.

[3] *In gladiatoris pugnis timidos et supplices, et, ut vivere liceat, obsecrantes etiam odisse solemus; fortes et animosos, et se acriter ipsos morti offerentes servare cupimus*. Cic. pro Milone, c. 34. (Gladiatoritaisteluissa on meillä tapana vihata arkoja ja niitä, jotka rukoilevat henkensä puolesta; rohkeita ja uljaita sensijaan ja niitä, jotka pelottomasti itse käyvät kuolemaa kohti, haluamme auttaa.)

[4] Oppi, että aika on pelkästään olennostamme johtuva havainnonmuoto (kuten paikallisuuskin) ilman vastinetta tosiolevaisuudessa.

[5] Uni katkaisee *animaaliset* toiminnot, kuolema *orgaaniset*.

[6] On vain *yksi nykyisyys* ja se on aina olemassa, sillä se on tosiolevaisuuden yksinomaisen muoto. Meidän tulee päästä siihen, että älyämme, ettei *menneisyys* ole *itsessään* nykyisyydestä eroava, vaan ainoastaan meidän käsityksessämme, joka pukeutuu *ajan* muotoon, ja että vain tämän vaikutuksesta nykyisyys näyttää menneisyydestä eroavalta. Tätä älyämystä edistää se, jos kuvittelee kaikki ihmiselämän tapahtumat ja kohtaukset, huonot ja hyvät, onnelliset ja onnettomat, ilahduttavat ja hirvittävät, kuten ne aikojen kuluessa ja eri paikoissa perättäin esiintyvät mitä kirjavimmassa monimuotoisuudessa ja vaihtelussa, *yhdellä kertaa yhtäaikaisesti* oleviksi, pysähtyneessä nykyisyydessä, — silloin selviää, mitä elämäntahdon objektivatio oikeastaan sisältää. — Sekin, että laatu- ja värivaihtelut herättävät mielihyväämme, perustuu pääasiassa siihen, että ne kiteyttävät elämän vaihtuvia kohtauksia. — Ylläesitetyn totuuden aavistus on luonut metempsykosin dogmin, opin sielunvaelluksesta.

[7] Jos maalari tahtois yhdistää hevospäähän ihmispään. Suom.

[8] Tämä kuolemanjälkeinen tutkielma on painettu kirjassa *Essays on suicide and the immortality of the soul, by the laie David Hume, Basil 1799, sold by James Decker*. Tämän baselilaisen jälkipainoksen kautta ovat näet molemmat mainitut Englannin suurimman ajattelijan ja kirjailijan teokset pelastuneet häviöstä, sittenkun ne isänmaassaan vallitsevan typerän ja ylen halveksittavan tekohurskauden vaikutuksesta, mahtavan ja röyhkeän pappisvallan toimesta oli hävitetty, Englannin pysyväksi häpeäksi. Ne ovat aivan intohimottomia, kylmän järkeviä tutkimuksia molemmista mainituista aiheista.

[9] *Nirvana-san*an johto esitetään eri lailla. *Colebrook*en mukaan (*Transact. of the Royal Asiat. Soc.*, nid. I, s. 566) johtuu se sanasta *wa*, 'puhaltaa' kuten tuuli, ja sen eteen on asetettu kielto sana *nir*; se merkitsee siis tyyntä, mutta adjektiivina "sammunut". — Myös *Abry*, *Du Nirvana Indien*, lausuu s. 3: *Nirvanam* merkitsee sanskritissa kirjaimellisesti sammumista, sellaista kuin tulen. — *Asiatic Journalin* mukaan, nid. 24, s. 735, kuuluu se oikeastaan *Neravana*, sanoista *nera*, ilman, ja *vana*, elämä, joten se merkitsisi 'tuhoutuminen'. — *Spence Hardy*, *Eastern Monachism*, s. 295, johtaa *Nirvanan* sanasta *wana*, synnillinen toivomus, ja kielto sanasta *nir*. — J.J. Schmidt sanoo Itämongolian historian käännöksessä, että sanskritin sana *Nirvana* käännetään mongolinkielelle lauseella joka merkitsee: "vaivasta päässyt",

"vaivasta vapautunut". — Saman oppineen Pietarin Akatemiassa pitämässä luennoissa on *Nirvana Sansaran* vastakohta, mikä on alituisten uudestisyntymysten, himon ja pyyteen, aistiharhan ja muuttuvien muotojen, syntymisen, vanhenemisen, sairastamisen ja kuoleamisen maailma. — Birman kielessä väännetään sana Nirvana, analogisesti muiden sanskritisanojen kanssa, *Niebaniksi* ja merkitsee "täydellinen häviäminen". Kts. Sangermanon *Description of the Burmese empire, transl. by Tandy, Rome 1833, § 27*. Tämän kirjan ensi painoksessa vuodelta 1819 kirjoitin minäkin *Nieban*.

End of Project Gutenberg's Kuolema ja kuolematon, by Arthur Schopenhauer

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUOLEMA JA KUOLEMATON ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before

downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in

writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to

the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.